№ 24 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 3 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 3 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 24

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 228

ՄՇԱԿ

ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
10 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով՝ Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Վշտաբեկ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ աւագ-քահանայ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆՆ ԻՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՎ խորին շնորհակալութիւն է յայտնում քահանայական դասին, ազգականներին, բարեկամներին և այն բոլոր անձերին, որոնք իր թանգագին ամուսնու՝

Հռիփսիմէ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահվան առիթով իրանց ցաւակցութիւնն են յայտնել և իրանց ներկայութեամբ պատւել հանգուցեալի յուղարկաւորութիւնը: 130. 1—1

„ԱՐՈՐ" ամսագրի յունվար ամսի—№ 1-ի

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

1) «Արորը», առաջնորդող . . . Խմբ.
2) Խմբագրութեան կողմից . . . Խմբ.
3) Բուղդան-բէկը, պատմուածք . . . Շահրիար
4) Յաղթական կամարի մօտ, ոտանաւոր . . . Ա. Մխիթարեան
5) Խնդամոլիկ աղջիկը, պատմուածք . . . Ռ. Որբեարեան
6) Երանի, ոտանաւոր . . . Ա. Մխիթարեան
7) Արիէն, պատկեր Էմիլ Զոլայի . . . Թրգմ. Կ. Կրասիլնիկեան
8) *‚*, ոտանաւոր . . . Ա. Մխիթարեան
9) Եւայի ախոռը, պատմուածք Բլասկօ Իբանիէսի . . . Թարգմ. Ռ. Խան-Ազատ
10) Օսմանեան հայերի ազգային սահմանադրութիւնը . . . Ա. Սարուխան
11) Հանդիպումներ Գաբրիէլ Սունդուկեանի հետ . . . Ա. Քալանթար
12) Մի հնչիւնի մի գիր . . . Ստ. Մալխասեան
13) Օդը որպէս հաղորդակցութեան միջոց . . . Ա. Նազարէթեան
14) Զեմստվոների գիւղատնտեսական գործունէութիւնը . . . Ա. Աթանասեան
15) Հայկական կեանք . . . Ա. Արգահատեան
16) Ռուսաստանի կեանք . . . Կալխաս
17) Արտասահմանեան կեանք . . . Պ. Զաքարեան
18) Հայրենագիտութիւն, Կովկասագիտութ., Արևելագիտութիւն . . . Հ. Ա.
19) Գիտական-գրական քրոնիկոն . . . Հ. Ա.
20) Գրախօսութիւն . . . — —
21) Յաւելուած. Իննսուն երեքը, մեծ վէպ Վ. Հիւգոյի . . . Թարգմ. Ա. Սաֆարեան
22) Յայտարարութիւններ

1—1 (առ.) Խմբ.-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ ՄԵՐ ԵՐԿՐՈՒՄ

Լրագիրները զանազան ժամանակներում հաղորդեցին յուրեր երկաթուղային նոր գծերի կառուցման ծրագիրների մասին:

Շուշու շրջանում մեծ հետաքրքրութեան առարկայ է դարձել այն գիծը, որ պէտք է միացնի Շուշին Անդրկովկասեան երկաթուղու հետ: Ձեռնարկութիւնը կատարվելու է մասնաւոր միջոցներով, Սարուխանեանի կազմակերպած դրամագլուխներով: Տեղական հասարակութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնեց մասնակցել այդ դրամագլուխների կազմութեան, վերցնելով որոշ թւով բաժիններ:

Եթէ Շուշու երկաթուղային գծի կառուցումը այդ եղանակով գլուխ գայ աջողութեամբ, նա գեղեցիկ օրինակ կը դառնայ և միւս տեղերի համար:

Իսկ մեր երկիրը պահանջ ունի շատ և շատ երկաթուղիների:

Լեռների և ձորերի շնորհիւ դժուարացած հաղորդակցութիւնը մեր երկրում բաւականաչափ կարող է հեշտանալ, եթէ երկաթուղային գծերի ցանցը կը միացնի կարևոր շրջանները միմեանց հետ:

Հերթական են ճանաչված և նախագծերի ու նախահաշիւների առարկայ են դարձել նաև երկաթուղային հետևեալ գծերը.

Կախեթեան, որ պէտք է միացնի Կախեթը Անդրկովկասեան երկաթուղու հետ.

Անդրշղթայեան, որ պէտք է միացնի Հիւսիսային Կովկասը Անդրկովկասի հետ.

Մուղանեան, որ պէտք է միացնի Աղջիկաբուլը Արաքսի հովտի հետ.

Ախալքալաքեան, որ պէտք է միացնի Բորժոմը Ալէքսանդրոպոլի կամ Կարսի հետ, անցնելով Ախալցխայի և Ախալքալաքի մօտով.

Սև-ծովեան, որ պէտք է անցնի Սև ծովի ափով.

Կողբինը, որ պէտք է միացնի Երևանեան երկաթուղին Կողբի աղահանքի հետ.

Շամախեան, որ պէտք է միացնի Շամախին Անդրկովկասեան երկաթուղու հետ:

Խօսվում է նոյնպէս մի երկաթուղային գծի կարևորութեան մասին, որ միացնէր Գորին լեռնային Օսեթի հետ, մի երկու գծերի մասին, որոնք պէտք է միացնեն Կարսը և մեր երկրի ուրիշ կէտերը սահմանագծերի հետ և այլն:

Եթէ արդարև իրագործվեն այդ բոլոր գծերը և մեր երկրի զանազան մասերը, մանելով մեծ հաղորդակցութեան շրջանի մէջ, կապվեն թէ միմեանց և թէ հեռաւոր տեղերի հետ, այն ժամանակ տեղական տնտեսական կեանքը միանգամից կը ստանայ մեծ զարկ՝ ընդարձակելու իր գործառնութիւնները թէ երկրի մէջ և թէ երկրից դուրս:

Դիւրացրած հաղորդակցութիւնը մեր զարգացման ամենաէական պահանջներից մէկն է:

Եւ պէտք է աշխատել, որ նա օր առաջ իրագործութիւն ստանայ մեզանում:

Երկաթուղիների կառուցումը կարող է կատարվել երեք եղանակով՝ կամ պետութեան, կամ արտասահմանեան դրամագլուխների և կամ տեղական կազմակերպութեան միջոցներով:

Պետութիւնը կարող է շատ բան անել, և մենք մշտապէս պէտք է առաջադրենք կառավարութեանը մեր կարիքները, ընդգծելով հաղորդակցութեան ճանապարհների չափազանց մեծ կարևորութիւնը մեր լեռնոտ երկրում:

Արտասահմանեան դրամագլուխների մուտք գործելը կախումն ունի պետական և ուրիշ նկատումներից:

Շատ ուրախալի կը լինէր, եթէ աջողվէր առաջ տանել տեղական դրամագլուխների կազմութիւնը երկաթուղային գծեր կառուցանելու նպատակով: Այն ժամանակ կառավարութիւնը կունենար մեծ աջակցութիւն և գործն առաջ կերթար արագութեամբ:

Երբ տեղական դրամագլուխների կազմակերպութիւնը կը տայ աջող հետևանքներ և կազմված ընկերակցութիւնները ցոյց կը տան ղեկավարական ընդունակութիւններ, այն ժամանակ նրանց օգնութեան կը գան և պետութիւնը և արտասահմանեան դրամագլուխները:

Այդ պատճառով շատ ցանկալի է, որ մասնաւոր նախաձեռնութեամբ սկսվող այնպիսի նախագծեր, ինչպէս են Շուշու, Կողբի երկաթուղային գծերինը, ունենային կատարեալ աջողութիւն և գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն դառնային աւելի ընդարձակ գործառնութիւնների համար մեր երկրում:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 1 փետրվարի

Յունվարի 30-ին Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Միխայլովիչի նախագահութեամբ կայացաւ Ռուսաստանի պատերազմական նաւատորմը ուժեղացնելու յանձնաժողովի ընդհանուր ժողովը: Մեծ Իշխանը ճառ արտասանեց օդային նաւատորմի մասին: Վիճաբանութիւններից յետոյ ժողովը որոշեց յանձնաժողովի մօտ մնացած 900,000 րուբլին գործադրել անմիջապէս օդային նաւատորմ ստեղծելու գործի վրա, խնդրել Կայսրից թոյլ տալ հանգանակութիւն բանալ համայն Ռուսաստանում յիշեալ նպատակի համար, բանալ օդային նաւատորմի բաժին: Նորին Մեծութիւնը համաձայնութիւն յայտնեց նախագահել յիշեալ բաժնում, որի աշխատանքներին մասնակցելու հրաւիրվելու են նաև տեղեակ անձեր: (Հ. Գ.)

Ցարսկոէ-Սելօ, 1 փետրվարի

Ալէքսանդրեան պալատում 2 և կէս ժամին հանդիսաւոր ընդունելութեամբ Թագաւորը ընդունեց Բուխարայի էմիրին: Էմիրը հանդիսաւոր ընդունվեց նաև Թագուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայից: Յետոյ Թագաւորը դիտեց էմիրի նուէրները՝ գորգերը, մետաքսէ գործուածքները, մորթիները, զէնքերը և այլն, և պատուհանից բարեհաճեց նայել էմիրի նուէր բերած 20 ձիերին: Էմիրին և իր շքախմբին առաջարկվեց դաստարխան, ուրից յետոյ էմիրը մեկնեց Պետերբուրգ: (Հ. Գ.)

Աթէնք, 1 փետրվարի

Բացվեց պատգամաւորների պալատի արտակարգ նստաշրջանը: (Հ. Գ.)

Լոնդոն, 1 փետրվարի

Ընտրութիւնների վերջնական հետևանքներով համայնքների պալատը բաղկանալու է 274 լիբէրալներից, 273 ունիօնիստներից, 82 նացիօնալիստներից, 41 բանւորներից: (Հ. Գ.)

Լոնդոն, 1 փետրվարի

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ մինիստրներ են նշանակված—Չերչիլը՝ ներքին գործերի, Բուկստօնը՝ առևտրի, Հերբերտ Սամուէլը՝ պոստերի, Պիզան՝ Լանկաստերի դքսութեան կանցլեր, Օֆիլիբէնը՝ պետական գանձատան պարլամենտական քարտուղար: (Հ. Գ.)

Լոնդոն, 1 փետրվարի

Բէյտերի գործակալութեանը հեռագրում են Ալլահապադից. «Բաստար վասսալ թագաւորութեան մէջ տեղական ցեղերը ապստամբեցին: Աւերվել են շուկաները, պօստային և այլ հիմնարկութիւնները: Ծանր վիրաւորվել է պետական կոմիսարը: Ապստամբութիւնը զսպելու համար ուղարկված են 120 ստրիկաններ»: (Հ. Գ.)

Հռոմ, 1 փետրվարի

Պատգամաւորների պալատ: Ուղղված հարցապնդման առիթով արտաքին գործերի մինիստրը ասաց, որ Թիւրքաց գաւառները Հիւսիսային Աֆրիկայում Իտալիայի համար մեծ հետաքրքրութիւն են ներկայանում հաւասարակշռութիւնը Միջերկրական ծովի վրա պահպանելու տեսակէտից. այդ պատճառով Իտալիայի քաղաքականութեան հիմունք հանդիսանում է Թիւրքիայի անձեռնմխելիութեան պահպանումը Աֆրիկայում: (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 1 փետրվարի

Բարձրագոյն բէսկրիպտով բուխարական էմիրը նշանակվում է Օրենբուրգի կօզակ զօրքերի 5-րդ գնդի շէֆ: (Հ. Գ.)

Թաւրիզ, 1 փետրվարի

Ղարադաղից եկան Շուջա-ուդ-Դովլէի և Բաղըր խանի զօրամասերը: Նրանց հետ վերադարձան ղարադաղցի այն խաները, որոնք անցել են կառավարութեան կողմը: Շուջա-ուդ-Դովլէն չափազանց հիւանդ է: (Հ. Գ.)

Կ. Պոլիս, 1 փետրվարի

Հովանաւորող-պետութիւնների դեսպանները յայտնեցին Թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստրին այդ պետութիւնների հիւպատոսների յայտարարութիւնը կրետական գործադիր մարմնին՝ Կրետէի ազգաբնակութեանը Յունաստանի ընտրութիւններին մասնակից չանելու մասին, մասնանշելով որ հակառակ դէպքում, յիրաւի, մեծ պետութիւնները ձեռք կառնեն կտրուկ միջոցներ:

Հաղորդագրութիւնը հանգստացուցիչ տպաւորութիւն թողեց Թիւրքաց կառավարութեան վրա:

Պալատն առանց վիճաբանութիւնների որոշեց 5 միլիօն ֆունտ յատկացնել շինարարական-ծովային ծրագրի իրականացման համար տասը տարվայ ընթացքում: (Հ. Գ.)

Վիէննա, 27 յունվարի

Սալօնիկից հեռագրում են, որ նախկին սուլթան Աբդիւլ-Համիդը փորձ արեց կախվել երեսսրբիչով խոլագարութեան մէջ: («У. Р.»)

Զմիւռնիա, 1 փետրվարի

Շարժական ցուցահանդէսը այստեղ այցելեցին 70,000 մարդ: Պայմանաւորութիւնները շարունակվում են: Շատ է պահանջվում կաշի, փայտ, մանուֆակտուրա, ամանեղէն, ապակի, երկաթեղէն, ալիւր, սպիրտ: Հիւպատոսը յանձնեց Մոլչանովին և իշխան Ամատունուն Երուսաղէմի պատրիարքի կողմից շնորհված շքանշանները Քրիստոսի գերեզմանի ասպետներ կոչվելու համար: Ցուցահանդէսը այսօր մեկնում է Պոլիս: (Հ. Գ.)

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՆԴԻՐԸ

Կ. Պոլսի մեր թղթակիցներից մէկը գրում է մեզ յունվարի 26-ից.

«Յատուկ պատգամաւորութիւն մը, որ կը բաղկանայ ընդհ. ժողովի մայր դիւանէ, կրօնական և քաղաքական ժողովոց անդամներէ, կիրակի օր, յունվար 25-ին, գնաց Բաղը-գիւղ՝ հրաւիրելու սրբ. Դուրեանը իր աթոռը, զեկուցանելով անոր՝ ընդհ. ժողովի որոշումը: Պատգամաւորները յայտարարեցին իրեն, թէ ազգային վարչութեան անդամները, երբ նորին սրբազնութիւնը կը հրաւիրեն վերադառնալ իր պաշտօնի գլուխը, չէ թէ կառավարութենէն ուէ գոհացում ստանալով է այդ. ոչ բնաւ, այլ որովհետև կուզեն իրենց ձայնը կցել պատրիարքի բողոքի ձայնին, պաշտօնապէս կատարել դիմումները և ջանալ միասին ձեռք բերելու նոր դահլիճի խոստումներու կատարումը: Պատրիարք Դուրեան, յուզուած՝ ազգին իր վրայ դրած վստահութենէն, խոստացեր է վերադառնալ իր աթոռը այն պայմանով, որ վարչութեան անդամները գինքը մինակ չթողուն և ինքը նախ պատրաստէ մի memorandum, որուն մէջ պիտի ամփոփէ իր բոլոր պահանջները, և խառն ժողովը տանի յանձնէ այս memorandum-ը (յիշատակագիրը) վարչապետ Հակկը փաշային: Այդ յիշատակագրի մէջ Դուրեան սրբազան պիտի յայտարարէ, թէ իր վերադառնալը ժամանակաւոր պիտի լինի և եթէ կառավարութիւնը թերանայ իր խոստումներու մէջ, նա պիտի խպառ հեռանայ պատրիարքութենէ: Մաղթենք որ այսպէս չլինի և այս սգաւոր ազգի համար ծագի վերջապէս մի ծիծաղ առաւօտ»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՄԵԱՆՑԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ, ցերեկվայ ժամը 1-ին, տեղի ունեցաւ Արամեանցի հիւանդանոցի օրհնումը և հանդիսաւոր բացումը: Հանդէսին ներկայ էին Փոխարքայի օգնական գեներալ-Շատիլովը, կոմսուհի Ելիզավէտա Ա. Վորոնցովա-Դաշկովան, Վրաստանի էկզարխը, Թիֆլիսի հայոց առաջնորդը Եփրեմ վարդապետի հետ, պարսից և Թիւրքաց հիւպատոսները, նահանգապետը, զինւորական և քաղաքացիական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, զանազան հասարակական, կրթական, բարեգործական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ, մամուլի ներկայացուցիչներ և այլ հրաւիրեալ անձնաւորութիւններ: Կրօնական արարողութիւնից յետոյ, որ կատարեց էկզարխը, վերջինս մի քարոզ խօսեց գթութեան և մարդասիրութեան մասին, օրհնելով նուիրատուին և աշխատաւորներին: Ապա քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ալ. Խատիսեան մի երկար ճառով նկարագրեց Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան գործունէութիւնը քաղաքի բարեկարգութեան մասին և մանաւորապէս ներկայ հիւանդանոցի հիմնարկութեան պատմութիւնը:

Հիւանդանոցի կառավարիչ դոկտոր Կ. Ստեփանեանցը կարդաց մի ընդարձակ և հետաքրքրական տեղեկագիր հիւանդանոցի շինութեան պարագաների մասին: Այնուհետև տեղի ունեցաւ ուղերձների և շնորհաւորութիւնների ընթերցումը: Ապա բոլոր հիւրերին տրվեց նախաճաշ:

Մանրամասնութիւնները վաղը:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Ուրբաթ, յունվարի 29-ին, կայացաւ Ռուսաց Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան Կովկասի ճիւղի անդամների ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Կովկասի Փոխարքայի խորհրդի անդամ Վէյդէնբաումի: Ժողովը գումարվել էր լսելու՝ 1) օֆիցէր Կ. Պօդօզերսկիի զեկուցումը՝ կովկասեան լեռնաշղթայի հարաւային կողմի սառցարանների մասին, 2) ընկերութեան անդամ Հ. Առաքելեանի զեկուցումը, Պարսկաստանի գեբրների մասին:

Կովկասի սառցարանների ուսումնասիրութիւնը,—ասաց առաջին զեկուցանողը,—վերջին 12—15 տարիները շատ առաջ է գնացել, նոյնպէս և գրականութիւնը սառցարանների մասին մեծ ծաւալ է ստացել: Սառցարանները բաժանվում են 1-ին և 2-րդ կարգի: Առաջին կարգին պատկանում են այն սառցարանները, որոնց երկարութիւնը երկու վերստից աւելի է, իսկ մնացածները՝ պատկանում են երկրորդ կարգին: Կովկասեան լեռնաշղթայի հարաւային կողմի վրա գտնվում են 57 սառցարաններ առաջին կարգի, որոնց ընդհանուր տարածութիւնը 311,06 քառ. վերստ է, իսկ երկրորդ կարգի սառցարանների թիւը 350 է՝ 127,05 քառ. վերստ տարածութեամբ: Ամենամեծ սառցարանը ըստ երկարութեան, Լէկզիրի սառցարանն է, 12 վերստ 400 սաժէն կամ 13,658 կիլօմետր երկարութեամբ, իսկ ըստ տարածութեան ամենամեծ սառցարանը՝ Ցվիբէր Դասխէղարինն է՝ 37,88 քառ. վերստ:

Ապա Հ. Առաքելեան կարդաց իր զեկուցումը գեբրների մասին, որ նա կարդացել է Ալժիրում արևելագիտական XIV կոնգրէսում 1905 թւին:

Ի նկատի ունենալով որ այդ զեկուցումը տպվելու է «Արորի» մօտակայ համարներից մէկում, մենք չենք հաղորդում նրա բովանդակութիւնը: Այսքանը կասենք, որ այդ զեկուցման ֆրանսիական բնագիրը տպված է վերոյիշեալ կոնգրէսի ակտերում և շուտով կը տպվի ռուսերէն նաև Աշխարհագրական Ընկերութեան տեղեկագրի մէջ:

ՎԱՐՁԿԱՆ ԳՐԻՉՆԵՐԻ ԳՈՐԾԸ

Ժուռնալիստների կաշառման խայտառակ գործի մանրամասնութիւնները հետզհետէ պարզվում են:

Թիֆլիսի քաղաքային դուման երկուշաբթի օրվայ նիստում յատկապէս զբաղվեց այդ գործի քննութեամբ: Վարչութիւնը զեկուցեց, թէ ձայնաւոր Սերգէյ Զուբարէվ Միրզոյեանը յայտարարութիւն է տուել, որով հրաժարվում է դումայի ձայնաւորի կոչումից, բայց խնդրում է հնարաւորութիւն տալ իրան բացատրութիւններ տալու դումային և արդարացնելու իրան իր վրա բարդված մեղադրանքներից:

Քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ա. Խա-

տրեանի զեկուցումից պարզվեց հետևեալը․

Յունվարի 18-ին Թիֆլիսի Արտիստական Ընկ. դահլիճում, ընթրիքի ժամանակ, բէլգիական տրամվային ընկերութեան կառավարիչ Բատայլը դիմելով ուպրավայի անդամ իշխան Ն. Արգուտինսկուն ասում է. «Զարմանում եմ, որ ձայնաւոր Միրզոյեանը յարձակվում է տրամվայի վարչութեան վրա իր «Еженед. Обозрѣніе» թերթի մէջ, քանի որ նա ստանում է ընկերութիւնից նպաստ ամսական 350 րուբլի»։

Ի նկատի ունենալով, որ Ս. Միրզոյեանը Դումայի ձայնաւոր է, ուպրավայի 4 անդամները անհրաժեշտ գտան լուսաբանել այդ խնդիրը։ Նրանք քննութիւն կատարեցին, հարցափորձի ենթարկելով թէ Բատայլին, թէ իրան Միրզոյեանին և թէ նրա թերթի երկու աշխատակիցներ՝ Նազուրսկին և Լ. Կիպիանիին։ Այդ հարցաքննութիւնը անժխտելի կերպով ցոյց տուեց՝ 1) որ Բատայլը պնդում է իր ասածի վրա, այն է թէ՝ Միրզոյեանին և իր ընկերներին յատկացված է նպաստ ամսական 350 ր., միայն թէ՝ այդ նպաստը Միրզոյեանը դեռ չէ ստացել, այլ պէտք է ստանար սկսեալ այս տարվայ փետրվար ամսից. 2) որ 1909 թւի ամառը, երբ մի քանի ժուրնալիստներ մնացին առանց աշխատանքի, Ս. Միրզոյեանը մտածեց հիմնել մի լրագիր, որի նպատակը լինի պաշտպանել արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները, այն չափով, որ չափով այդ ձեռնարկութիւնները նպաստում են Կովկասեան երկրի տնտեսական զարգացման և նրա արդիւնաբերութեան ծաղկման։ Այդ նպատակով և Միրզոյեանը 1909 թ. յունիսի 10-ին կազմեց Լ. Կիպիանիի և Նազուրսկիի (նախկին աշխատակիցներ «Тифл. Листокъ» թերթի) հետ միասին մի ընկերութիւն «Կուրիէր» ֆիրմայով, հետևեալ հիմունքով. ա) ընկերութեան նպատակն է աջակցել արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններին Կովկասում մամուլի օրգանի միջոցով, բ) ընկերութեան ֆինանսների գործի վարման համար ընկերութիւնը իրաւունք ունի ստանալ նպաստներ իր աջակցած ձեռնարկութիւններից, բայց ընկերութիւնը աջակցում է այդ ձեռնարկութիւններին այնքան, որչափ այդ պաշտպանութիւնը չէ հակասում գրողների անձնական հայեացքներին և համոզմունքներին և որչափ այդ ձեռնարկութիւնների գործունէութիւնը չէ վնասում Կովկասեան երկրի զարգացման շահերին. հակառակ դէպքում ընկերութիւնը, չը դադարեցնելով նպաստների ստացումը, իրաւունք ունի պաշտպանողի դերից անցնել մեղադրողի դերին, գ) ֆիրմայի գլուխ ընկերութիւնը ընտրում է Ս. Միրզոյեանին. 3) որ «Կուրիէր» ընկերութեան անդամներ Կիպիանին և Նազուրսկին տուել են Ս. Միրզոյեանին հաւատարմաթուղթ. 4) որ այդ հաւատարմաթղթի հիման վրա Ս. Միրզոյեանը 1909 թ. հոկտ. 18-ին կնքել է մի դաշնագիր Բրիւսէլում Անօնիմ ընկերութեան գլխաւոր վարչութեան հետ, որի հիման վրա «Կուրիէր» ընկերութիւնը յանձին իր երեք անդամների իր վրա է ընդունում Անօնիմ ընկերութեան շահերի պաշտպանութիւնը Թիֆլիսում և դրա համար ստանում է նպաստ վարչութիւնից ամսական 350 րուբլի. այդ գումարը ստանում է Անօնիմ ընկերութեան դրամարկղից նրա բարձր պաշտօնեաներից մինը և յանձնում «Կուրիէր» ընկ. հաւատարմատար Ս. Միրզոյեանին։

Ահա այս է գործի փաստական կողմը։

Այդ դօկումենտների դէմ Ս. Միրզոյեանը առարկեց, թէ հոկտ. 18-ին կնքած պայմանագիրը միայն ծրագիր է եղել, բայց նա հաւանութիւն չէ գտել իր ընկերներից և վերադարձվել է Անօնիմ ընկերութեան։ Սակայն քննութիւնը ցոյց տուեց, որ Ս. Միրզոյեանը այդ դաշնագրի ծրագիրը պահել է իր մօտ 3 ամիս և միայն նորերս վերադարձրել։

Այս փաստերն այնքան պերճախօս են, որ ուպրավայի անդամներն եկան այն եզրակացութեան, որ, յամենայն դէպս, Ս. Միրզոյեանը այլ ևս չէ կարող մնալ դումայի ձայնաւոր, ուստի և իբրև մասնաւոր անհատներ, նրանք նամակ գրեցին Միրզոյեանին, առաջարկելով հրաժարվել ձայնաւորի կոչումից ինքնաբերաբար։ Եւ Միրզոյեանը կատարելով այդ առաջարկը, ուղարկել է յայտարարութիւն։

Այդ զեկուցման առիթով եղան վիճաբանութիւններ։ Բոլոր ձայնաւորները գրեթէ միաբերան պնդում էին, որ եղելութիւնը ինքն ըստ ինքեան խայտառակ է, սակայն մի մասն այն կարծիքի էր, որ պէտք է յետաձգել հրաժարականի ընդունումը և իրաւունք տալ Միրզոյեանին ներկայացնել իր բացատրութիւնները դումային, որպէս զի առիթ չը տալ նրան ասելու, թէ դատել են իրան առանց լսելու. մի մասը այն կարծիքի էր, որ պէտք է այժմ իսկ ընդունել հրաժարականը և Միրզոյեանի ու ընկերների ալարքի բարոյական գնահատութիւնը թողնել հասարակութեան դատաստանին։

Ի վերջոյ ձայների մեծամասնութեամբ դուման որոշեց. ընդունել հրաժարականը, բայց իրաւունք տալ Միրզոյեանին բացատրութիւններ տալու դումային, միայն այն պայմանով, որ նա ներկայացնէ և պայմանագրերի բնականը կամ վաւերացրած պատճէնը։

Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է լուսաբանել այս խնդիրը իր բոլոր կողմերով, որպէս զի պարզվի և բէլգիական Անօնիմ ընկերութեան խաղացած դերը այս խայտառակ գործի մէջ։

Ցաւալի և շատ ցաւալի է, որ մեր տեղական մամուլի մէջ ևս դեղին մամուլի բարքերն են մտնում և մեզ մօտ ևս երևան են գալիս վարձկան գրիչներ։

ՍԿԱՆԴԱԼ ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Ընթերցողներին արդէն յայտնի է «մամուլի սինդիկատ» կոչված ապշեցուցիչ գործի մանրամասնութիւնը։ Այժմ այդ գործի առիթով կատարվում են ցաւալի դէպքեր։ Առաջին անգամ այդ հրէշաւոր մերկացումը տպեց իր լրագրում «Новая Рѣчь»-ի խմբագիր Գոտուան։ Իբրև հետևանք այդ մերկացման՝ «Новая Рѣчь»-ը հետևեալն է գրում. «Մի քանի ժուրնալիստների կաշառակերութեան մասին մեր լրագրում տպված մերկացումից յետոյ, մեր լրագրի խմբագիր Գոտուան սկսեց մի քանի անձերից ստանալ սպառնալիքներ, որոնց նա, ի հարկէ, ուշադրութիւն չէր դարձնում։

«Յունվ. 31-ին, երեկոյեան, երբ նա, իբրև դրամ. ընկ. նախագահի պաշտօնակատար, «Լեան Բատօնաշվիլի» պիէսի երրորդ փորձողութեան ժամանակ, անցնում էր թատրոնի ֆօյէով թատրոնի կօնտրօլեօր Րամիշվիլիի և գանձապահ իշխ. Երիստովի հետ, նրա վրա յարձակվեց «Еженед. Обоз.» լրագրի աշխատակից իշխ. Գր. Դիասամիձէն, որ ընկերակից է «Зак.»-ի խմբագիր Ամիրաջիբիին, և սկսեց հայհոյել Գոտուային փողոցային խօսքերով՝ մերկացումը տպելու և «Еженед. Обозр.» լրագրի բոլոր աշխատակիցների ցուցակը հրատարակելու համար։

«Այս Դիասամիձէն փորձեց բռունցքի դիմել, բայց նրան բռնեցին Գոտուայի հետ եղողները։ Վերջինս, չը պատասխանելով նրա լուտանքներին, իջաւ սանդուխներով ներքև։

«Յանկարծ միւս կողմից վրա վազեց Դիասամիձէն Ամիրաջիբիի հետ միասին և լկտի հայհոյանքներով կրկին յարձակվեց Գոտուայի վրա բռունցքը բարձրացրած։

«Գոտուան յետ մղեց հարուածն աջ ձեռքով, որի ժամանակ թեթև ջարդեց միջին մատը և չանգռուածք ստացաւ երեսից։

«Դիասամիձէին բռնեցին. նա երկար շարունակում էր բղաւել և հայհոյել ժողոված մարդկանց ներկայութեամբ, յայտնելով նաև որ եկել է թատրոն յատկապէս սկանդալ անելու։

«Գոտուան վերստին բարձրացաւ թատրոն, ուր հասարակութիւնը, իմանալով եղելութեան մասին, նրան անկեղծ ցաւակցութիւն յայտնեց և լիակատար պարսաւանք՝ բռնութիւն գործադրողին։

«Փետրվ. 1-ին մեր խմբագրատունը մտան շատ ինտելիգէնտներ, ի թիւս որոց բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելին, որոնք իրանց խորին ցաւը յայտնեցին խմբագրին»։

ԿԻՐԻՈՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՌԱՋԻԿԱՑ ԴԱՏԸ ՎՕՍՏՕՐԳՕՎԻ ԴԷՄ

Արդէն երկու ամիս է, որ Պետերբուրգումն է ապրում սրբազան Կիրիոնը (Սաձագելով), Սուխումի նախկին եպիսկոպոսը, յայտնի մարտնչողը վրաց եկեղեցու ինքնավարութեան համար։

Զանազան դաւերի շնորհիւ, սրբազան Կիրիոնը զրկվեց թեմից և թոշակից ու աքսորվեց Տամբովի թեմի հեռու վանքերից մէկը։ Ձեռքում ունենալով Վօստորգօվի լարած դաւերի ապացոյցներն իր դէմ, Կիրիօն եպիսկոպոսը դիմեց Պետերբուրգի նահանգական դատարանի պրօկուրօրին՝ խնդրելով դատի ենթարկել իր հալածողին՝ բամբասելուն համար։

Վերջերս, սակայն, խիստ կերպով փոխվեց վերաբերմունքը դէպի նրան։ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկովի անկողմնապահ զեկուցումների ազդեցութեան տակ՝ սկսեցին աւելի ողորմածաբար վերաբերվել դէպի նրան։ Այժմ նրան հրաւիրում են արդէն ժամասացութիւն կատարել և այլն։ Լուրեր են պտտում, որ մերձակայ ապագայում սրբազան Կիրիօնին և թեմ կը տրվի։ Ընթացք ստացաւ և նրա գործը աւ. քահ. Վօստորգօվի դէմ, որը վարել հրաւիրված են Պետ. Դումայի անդամ Մակլակօվ և մի մի քանի այլ աչքի ընկնող իրաւաբաններ։

Այդ վերջին գործի առիթով սրբազան Կիրիօնը յայտնեց դատաստանական իշխանութիւններին, որ նա չէ ձգտում, որ իր հալածողը պատժվի, բայց ցանկանում է արդարութեան յաղթանակը։ («У. Р.»)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բագու, 15 յունվարի

Տիկիններ՝ Ս. Պետրոսեան-Արզումանեան, Ե. Բէգնազար-Իպղրչեան, Մ. Ալիխանեան, Մ. Մանուչարեան, Ե. Բէգզադեան, Ե. Գապլեան և Պ. Պօղեան-Տիգրանեան, ընդամենը եօթը հոգի, առանց որևէ երաշխաւորական ընկերական ֆօնդի և դրամական մեծախոստում պայմանների, միայն հաւատ կամքով, մտել են յղանում ձեռնարկել մի գործի, որի կարևորը որքան էլ մեծ լինէր, նոյնքան էլ Բագուի մթնոլորտում յոյսերը շատ փոքր։

Նրանք իրանք էլ զգում են, որ դրամական շահերով, սեփական հաշիւներով ապրող վայրում, հարստանալու տենչով շնչող քաղաքում շատ էլ հեշտ բան չը պիտի լինի շունչ տալ մի գործի, որ միսիաներ պէս մահամերձ դրութեան չը հասնէր, սակայն որոշում են, որքան էլ կռիւը անհաւասար լինի, չը տկարանալ ու չը յաղթվել։

Եւ 1906 թւից բացում են «կանանց երեկոյեան դասընթացքները»․ այդ համեստ անուան ներքոյ, սկզբում եկեղեցու և ապա այս վերջին երկու տարում Մարդասիրական Ընկ. տան յատուկ երեք սենեակներում, շարունակ պաշտպանութիւն, խնամք, ուսում, արհեստ և մարդասիրութիւն են գտնում թէ «պօգրօմներից» ազատված, ուսումը շարունակելու միջոցից զուրկ փոքրահասակ և թէ աշխատանքի անվարժ ու ապրելու արհեստին կարօտ մեծահասակ օրիորդներ՝ 30-ից մինչև 50 հոգի։

Ամսիս 9-ին, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ ընտանեկան համեստ ակտ. աւարտումից յետոյ ղեկավարող յարգելի տիկինների կողմից թէյով, միրգ ու քաղցրաւենիներով հիւրասիրվեցին օրիորդների ծնողները, բարեկամները, երեկոյթով հետաքրքրվող այցելուները և ապա ուսանող աշակերտուհիները, ի հարկէ, ոչ սովորական թերիմացքով (թրմածք)։

Խմբական երգերում, հայերէն և ռուսերէն արտասանած բանաւոր պատմուածքների մէջ աշակերտուհիներն ակներև ցոյց էին տալիս հմտութիւն, գիտակցութիւն և աշխոյժ, մանաւանդ ռուսաց լեզուով արտասանած՝ Կրիլօվի առակներում։

Պետական լեզուի պատւին գործ դրված ջանքերը ծափահարութիւնների արժանացան և լսվեցին իրաւացի գովեստներ ռուս ուսուցիչ Սերօվի հասցէին։

Այնուհետև ղեկավար տիկինների երեքամեայ գործունէութեան համառօտ հաշւի ընթերցանութիւնը պարզ համոզեց շատերին, որ սիրոյ և կամքի առաջ սուղ միջոցներն անգամ ստիպված են խոնարհվելու։

Լրագրական կարևոր սիւնակների հիւրասիրութիւնն ի չարը չը գործադրելու մտօք, թողնում եմ հաշւի մանրամասնութիւնները։

Երեք տարվայ ընթացքում դասընթացքների մուտքն ընդամենը եղել է 3 հազար րուբլի և այդ փոքրիկ գումարով առանց պարտքերի ծածկել է իր ծախսերը, որի թեթևութեանը նպաստող հանդիսացել է գլխաւորապէս Մարդասիրական Ընկերութիւնը իր ձրի երեք դասարաններով։

Մուտքի աղբիւրներ եղել են մասնաւոր յօժարական նուէրներ և մի կամ երկու ներկայացումներ։

Եւ այդ երեք հազարով տասնեակ օրիորդներ դասընթացքներում պատրաստվել, մտել են իգական գիմնազիան ուսումը շարունակելու, մէկը բարձրագոյն դպրոց և տասնեակներն էլ գիւղական դպրոցներում վարժուհու պաշտօն ստանձնելու համար պատրաստվում են ցենզի։ Իսկ մի երկուսն այժմվանից ապահովված են պաշտօնով։

Հանդէսի վերջում աշակերտուհիների կողմից կարդացված երախտագիտական գրաւոր շնորհակալութիւնը և այցելուների բուռն ծափահարութիւնը հաստատ ապացոյցներ են, որ սէրն ու ջանքերը պարարտ հողի վրա ընկած սերմի աճողութիւնը պիտի ունենան։

Արժանաւորաց պատւի մասին իմ պարտականութիւնը չէր լինի կատարած, եթէ «յարգս հարկաւորացը» մոռացութեան տայի, որը գործի շահեկանութեան և կենսունակութեան տեսակէտից շատ կարևոր և անհրաժեշտ է։

— Հարկաւոր մեծ ոյժին վայել յարգանքիս թելադրված, թոյլ պիտի տամ ինձ ձեր լուռ մտահոգութիւնը խանգարելու,— ասացի այդ երեկոյ թէյի սեղանի շուրջ նստած տիկինների մէջ գտնվող մեր մի խոշոր գործիչ տիկնոջ։

— Էհ, ըսէ, սիրելիս... մտահոգութիւնը խանգարելու իրաւունք ունիս...

— Տիկին,—ասացի,—կուզէի իմանալ. մեղքը արդեօք ձե՞րն է թէ մերը, որ չէք գալիս ձեր փորձված ոյժերը միացնելու մեր այս սկսնակ գործիչ տիկինների ջանքերին։

— Հոգեակս, ինչ ընելու եմ...

— Շատ մեծ և կարևոր բան,—ասացի։— Գեղարուեստի այն հարուստ պաշարը, որով օժտված էք, ուսուցանելու այն թանգ հմտութիւնը, որը մեր բեմի վրա Աստղիկ ու Սիրանոյշով փայլեց, մի՞թէ այդ ամենը անգործունէութեան պիտի մատնել։ Դուք արդէն փոքր առաջ տեսաք, որ օրիորդների մէջ կան շնորհք ունեցողներ, ընդունակներ. ինչո՞ւ նրանցից մեր զուրկ բեմի համար ապագայ ոյժեր չը պատրաստել, որով թէ գեղարուեստի ծաղկելուն նպաստած կը լինէիք և թէ նրանով, բացի կերակրելը, նոյնիսկ հոգեպէս ապրելու լաւ սերմանացաններ կը պատրաստէիք։ Եւ դուք չէք հերքի, որ այդ չէք կարող։ Որքան թովչական, գովքի և ծափահարութեան արժանի էլ լինէիք «Կամելիազարդ տիկնոջ» դերում, բայց չեմ կարող մոռանալ ձեր անհերքելի մեծ ձիրքը ուսուցանելու արուեստում, քանի որ ինքս ականատես եմ եղել տեղիս սիրողների խմբի ձեր ղեկավարութեան՝ օրոք 6 թէ 7 տարի առաջ։

— Բայց մի՞թէ ես կը հրաժարիմ... Բայց ո՞ւր, ո՞ւր եղան ցանկացողներ... մի՞թէ ինքս ալ չէ՞մ փափագած և ձրիապէս աւանդելու յօժարութիւններս չէ՞մ յայտնած... կառքին վճարելիքէս զատ ալ բան մը խնդրած ունի՞մ... Բեմի անցեալ պատմութեան, գրականին և գործնականին նկատմամբ բացատրութիւններս, հարցուր, արժէք մը տուած է, կամ դրամներս լսելու հաւանութիւն մը ունի՞ն։ Մեծ բաներու լոկ ցանկութեամբ, հոգեակս, այսօր փոքրերն ալ զրկուած կը մնանք... Ըսէք, ինչ ընելու է տիկին Հրաչեան...։

Միանգամայն ցաւալի սխալ պիտի համարել, եթէ «կանանց դասընթացքների» ղեկավար յարգելի տիկինները, յօգուտ իրանց սիրած գործի և գործի ընդհանուր համակրութեան, չը գիտենան օգտվել տիկին Հրաչեայի առատ ձիրքերից և գործելու վառ տրամադրութիւնից։

Յ. Խօջամիր.

ԴԵՌ ԵՐԿԱ՞Ր ՍՊԱՍԵԼ

Բագու, 20 յունվարի

Ոչ մի թեմ այնքան բազմահայ չէ, որքան Շամախու թեմը, հետևաբար ոչ մի թեմ այնքան դիւանական գործեր չունի, որքան Շամախուն։ Ուրիշ աչքով կը նայէինք այդ թեմին և այլ արշինով կը չափէինք, եթէ այդ թեմի հետ կապված չը լինէր բացի մի քանի գաւառական քաղաքներից ու բազմաթիւ գիւղերից նաև բազմահայ Բագուն, որի հոգևոր ցաւերը, շնորհիւ նրա անբարոյականացած մթնոլորտի, անհուն են և քաջ բժշկի կարօտ։

Հարիւրաւոր բողոքներ, խնդրագրեր փտում են թէ կօնսիստօրիայում և թէ տեղիս գործակալութեան դիւանում, որոնց շնորհիւ շատ պատանիներ արտաքսվել և զրկվել են ուսումնարաններից ծննդեան վկայական չը լինելու և ուշ ստանալու պատճառով։ Շամախին, որ 100 վերստի վրա է գտնվում, մի խնդրագրի պատասխանը կամ վկայագիրը տարիների ընթացքում հազիւ հազ է ուղարկում, մինչդեռ Հնդկաստանից կարելի է ստանալ մի ամսվայ ընթացքում...

Սակայն այդ ցաւին հայ ժողովուրդը սովորել է. նա մանկան հէնց առաջին տարիքումն է սկսում խնդիր տալ կօնսիստօրիային և վկայական խնդրել, որպէսզի կարելի լինի երեխայի 7 տարեկան հասակում ստանալ։ Բայց կան այնպիսի խնդիրներ, փափուկ հարցեր, որի ցաւին տարիներ դիմանալ չէ լինում։

Այդ ապահարզանի խնդիրն է։

Մեր ձեռքի տակ կան այնպիսի փաստեր, որոնց առաջ Շամախու թեմի հոգ. իշխանութիւնը բառ չի ունենայ արտասանելու. քանիցս պառաւ կանայք իրանց առաջնորդ ձգած իրանց երիտասարդ ամուսնացած աղջկան կամ թոռանը՝ մտել են իմ բնակարանը, խնդրել ինձ, աղաչել կնոջս, որպէսզի ես լրագրութեան մէջ ձայն բարձրացնեմ իրանց անունից, սակայն ամեն անգամ հանդստացրել եմ, թէ «երևի քննվում է, շուտով կը յայտնեն ձեզ» և այլն։

Եղել են և այնպիսիները, որոնք դատախազին դիմելու ցանկութիւն են ունեցել, սակայն սպասել են...

Շատերից, որպէս նմոյշ, երկու դէպք կը բերեմ, որպէսզի այդ խնդրատուների դրութիւնը պարզ լինի ընթերցողների համար։

Օրիորդ Ա.-ն ամուսնանում է Թ.-ի հետ, սակայն ամուսնական կարճ կեանքից յետոյ Ա.-ն ստիպված է լինում վերադառնալ ծնողների մօտ։ Դիմում են տեղիս հոգ. իշխանութեանը, որը լսելուց յետոյ խորհուրդ է տալիս գրաւոր դիմել և ամուսնալուծութիւն պահանջել։ Այդպէս էլ անվում է։ Սակայն անցնում են տարիներ՝ ոչ մի լուր ոչ գործակալութիւնից, ոչ կօնսիստօրիայից և ոչ էլ Էջմիածնից։

Երիտասարդ կինը իր չքաւոր մօր հետ սկսում է բաղխել քահանաների և վարդապետի դուռը, բայց առանց պատասխան ստանալու յետ է վերադառնում։

Երիտասարդ կնոջ հայրը հիւանդ է ու նա ունի փոքրիկ երեխաներ, որոնց կերակրում է նրանց մայրը, այս ու այն հարևանի մօտ լուացք ու կար անելով։

Խեղճը տարիներ սպասում է, թէ ահա կօնսիստօրիան, Էջմիածինը, որի անունը լսելիս եօթն անգամ երեսն է խաչակնքում իբրև սրբատեղի, մի հրաման, կարգադրութիւն կանէ, բայց «սրբատեղին» քարացել է և խեղճին տանջանքների է ենթարկում։

Այդ կինը, որի տարիքը 20—21-ի է հասնում, իր վերջին յոյսը դրեց ծայրագոյն հոգ. իշխանութեան վրա, սակայն երկար սպասեց, և, ինչպէս լսում եմ այժմ, հացի խնդիրը ստիպել է նրան կենակցել մէկի հետ...

Անցեալները մասնաւոր գործով մտայ երդ.-հաւ. Մ.-նի մօտ։ Այնտեղ էր և մի երիտասարդ կին, որը՝ ծանր դէմքով և թաց աչքերով՝ մտածմունքի մէջ էր ընկել. մտածում էր և Մ.-նը։ Իմ ներկայութիւնը ուշքի բերեց երկուսին էլ։ Մինչև ես իմ գործս կը յայտնէի Մ.-նին, նա ինձ ասաց.

— Ձեզ մի նեղութիւն պիտի պատճառեմ։ Խնդրում եմ, դիմէք գործակալին և կամ կօնսիստօրիային։ Անշուշտ ծանօթներ կունենաք։ Արդեօք ինչո՞ւ երկար տարիներ ձգձգում են այս խեղճ կնոջ գործը և միանգամից վերջ չեն տալիս։

Այնուհետև իմ հարց ու փորձից երևաց, որ 5—6 տարի է, ինչ այդ կինը դիմել է հոգ. իշխ., բայց ոչ մի ձայն, ծպտուն չը կայ։

Տիկնոջ դրութիւնը անտանելի է. նա ընկղմված է անձայր թշուառութեան մէջ։ Շատ գնալ-գալուց յոգնել է և յոյսը կտրել հոգ. իշխանութիւնից, որին շատ խնդիրներ է տուել և ոչ մի պատասխան չէ ստացել, ուստի և երդ.-հաւատարմատարների դուռն է սկսել բաղխել։

Փաստեր, ապացոյցներ շատ կան, բայց մենք հրապարակ չենք բերում, որովհետև ոչ մի մխիթարանք չը կայ դրանց մէջ։ Մենք չը գիտենք ո՛ւմ մեղադրենք. տեղիս գործակալութեա՞նը, թեմիս կօնսիստօրիային, թէ Էջմիածնի սինօդականներին։

Ցանկալի էր, որ ծայրագոյն հոգ. իշխանութիւնը լուրջ ուշադրութիւն դարձնէր առանց այն էլ հրամայողաբար լուծում պահանջող ապահարզանի խնդրի վրա։ Այս չափազանց հասունացած ժամանակակից հարցի բաւարար լուծումը առիթ կը լինէր մի շարք ապօրինի կենակցութիւնների առաջն առնել, մի երևոյթ՝ որ մեր այժմեան կեանքում գնալով սովորական բնոյթ է ստանում, ցոյց տալով մեզ, որ անժամանակակից օրէնքները յաճախ ստիպում են մարդկանց ապօրինութիւնների ուղին բռնել։

Ս. Գարագաշ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

Մօսկվա, 24 յունվարի

Այսօր կայացաւ ծխականների ընդհանուր ժողով։

Գասպարեան անկելանոցի դահլիճը ծայրէ ի ծայր լցված է խուռն բազմութեամբ։ Ժողովին ներկայ են տեղական գրական-հասարակական գործիչներից շատերը. կան նաև բազմաթիւ ուսանողներ։

Հայոց եկեղեցական խորհրդի նախագահ Յովհաննէս Ժամհարեան ժողովը բաց յայտարարելուց յետոյ առաջարկեց ներկայ ընդհանուր ժողովի նախագահ ընտրել։ Թերթիկներով կատարված քուէարկութեամբ իրաւաբան Մկրտիչ Տէրեան ընտրվեց նախագահ ժողովի։

Նախագահը ներկայ եղող ծխականների ցուցակը ստուգելուց յետոյ անցնում է օրակարգին, որից երևում է, որ այսօրվայ ժողովը պէտք է զբաղվի նախ՝ նոր երեցփոխի ընտրութեամբ և երկրորդ՝ 51 ծխականի եկեղեցական խորհրդին ուղղած այն գրութեամբ, որով առաջարկվում է ընտրել երրորդ քահանայ։

Նախագահ.—Հին երէցփոխ Ալ. Մկրտումեանի պաշտօնավարութեան եռամեայ ժամանակամիջոցը լրացած լինելով, առաջարկում եմ զբաղվել օրակարգի առաջին հարցի քննութեամբ։

Յովհ. Ժամհարեան.—Եկեղեցական խորհրդի անունից խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում Ալ. Մկրտումեանին՝ իր ջիտակ, արդիւնաւոր և մաքուր պաշտօնավարութեան համար։

Ժամհարեանի խօսքերը ծածկվում են բուռն ծափահարութիւններով։

Ստ. Մամիկոնեան.—Կարևորութեան տեսակէտից ես առաջարկում եմ քննել նախ քահանայական հարցը և ապա առաջինը։ Քահանայական հարցը յարատևական և նշանակալից է մեզ համար, իսկ երեցփոխանականը ժամանակաւոր և ոչ այնչափ կարևոր, որչափ կարծվում է։

Բժ. Ս. Շահ-Նազարեան.—Ներկայ պաշտօնական ժողովում քահանայի ընտրութեամբ զբաղվելը, զուտ ինստրուկցիայի տեսակէտից, համարում եմ ապօրինի և անթոյլատրելի։

Ստ. Մամիկոնեան.—Եթէ ժողովը գտնում է, որ քահանայի հարցը չէ կարող քննվել այստեղ, այդ ուրիշ բան է. պէտք է հարցը պարզել։

Ժողովը, զանազան թեր ու դէմ կարծիքներ լսելուց յետոյ այդ խնդրի վերաբերմամբ, անցնում է երեցփոխի ընտրութեան։

Թերթիկներով առաջ են քաշվում Ալ. Մկրտումեանի—41 ձ., Արս. Բուդուղեանի —13 ձ. և Բարս. Աւետիսեանի—7ձ. թեկնածութիւնները։

Նախ քան բուն խնդրին անցնելը, բժ. Շահ-Նազարեան առաջարկում է խորհրդին ծանօթացնել վերստուգիչ յանձնաժողովի այն զեկուցման և թեմակալ առաջնորդի այն գրութեան հետ, որ վերաբերում է խորհրդի գործունէութեանը։

Բժ. Շահ-Նազարեանի առաջարկութեան շարժառիթը կայանում է նրանում, որ երեցփոխը խորհրդի աջ թևը լինելով՝ պէտք է հրապարակով լսել նրա գործունէութեան մասին։

Ստ. Մամիկոնեան.—Ս. Շահ-Նազարեանի պահանջը համարում եմ օրինաւոր և համաձայն հրահանգի։

Յովհ. Ժամհարեան.—Առաջնորդի գրութիւնը վերաբերում է հին խորհրդին միայն. նա ոչ մի կապ չունի ներկայ խորհրդի և ներկայ ժողովի հետ։

Ստ. Մամիկոնեան.—Ամեն մի հասարակական գործում կայ երկու գիծ—լոյս և խաւար. հասարակական ամեն մի գործ պէտք է միշտ դրված լինի հրապարակի վրա։ Առաջնորդի գրութիւնը պէտք է յայտնի լինի ծխականներին. չէ կարելի թաքցնել եղելութիւնը, իրողութիւնը։

Ժողովականները բուռն ծափահարութիւն-

ներով եկան ապացուցելու, որ իրանք համաձայն են Մամիկոնեանի ասածների հետ։

Բժ. Շահ-Նազարեան մի աւելորդ անգամ եւս պնդում է, որ հարցը պարզվի և եպիսկոպոսի գրութիւնը կարդացվի ժողովում։

Վերջ ի վերջոյ որոշվում է կարդալ այդ գրութիւնը։ Ժողովի քարտուղարը սկսում է կարդալ կէս գրաբար, կէս աշխարհաբար գրութիւնը, բայց մի քիչ անց ընդհատվում է ժողովականների կողմից, որոնք յայտնեցին, որ չեն հասկանում, թէ ինչ է գրված թղթի մէջ։ Հարկաւոր էր հայերէնից թարգմանել հայերէն։ Եւ, Էմ. քահ. Նազարեան, ժողովի խնդրանօք, կարդում և թարգմանում է այդ թուղթը, որից երևում է, որ առաջնորդը 6 նկատողութիւն ունի արած հին խորհրդի գործունէութեան վերաբերմամբ։ Առաջնորդը, ի միջի այլոց, առաջարկում է խորհրդին միջոցներ ձեռք առնել ստանալու նախկին կառավարիչ Աղէքսանդր Աւագեանի վատնած 250 ր., Երուանդ Աբրահամեանի պարտ 50 ր., կանոնաւոր հսկողութիւն սահմանել եկեղեցական կալուածքների կառավարչի վերաբերմամբ առհասարակ, յիշեցնելով միաժամանակ, որ խորհուրդը աշխատէ, որ զանազան զեղծումներ և թերութիւններ այլ եւս տեղի չունենան Մոսկվայի եկեղեցական խորհրդի կեանքում և այլն...

Ըստ էութեան, այդ թուղթը չը քննվեց ժողովում, թէև խօսել ցանկացողներ կային այդ մասին։

Այնուհետև ժողովը անցաւ երեցփոխի ընտրութեան։

Բուդաղեան Արսէն հրաժարվեց քուէարկվելուց. նրան փոխարինեց Մելիքենցեվ, որի հետ քուէարկվեցին նաև Ալ. Մկրտումեան և Բար. Աւետիսեան։ Քուէարկութիւնից յետոյ նախագահը յայտարարում է, որ առաջին եռամեակի համար երեցփոխ ընտրված է Ալ. Նիկիտիչ Մկրտումեան. նա ստացաւ 47 սպիտակ քուէ և 22 սև։ Մկրտումեանի վերընտրութիւնը ժողովականների կողմից ողջունվեց բուռն և երկարատև ծափահարութիւններով։

Մի բան, որ ինձ խիստ զարմացրեց, այդ այն է, որ պաշտօնական ժողովում ոչ մի խօսք չը լսվեց նրա եռամեայ գործունէութեան մասին։ Ասում են, որ նա շիտակ, մաքուր, եռանդուն մարդ է, բայց այդ դեռ չէ նշանակում, որ այդ շիտակութիւնն ու մաքրութիւնը պէտք է ընդունվի լուռ ու մունջ։ Հասարակական գործիչը միշտ պէտք է արժանանայ հրապարակական հասարակական անողոք քննադատութեան, գնահատութեան։ Ուրիշ մաշտաբ չէ կարող լինել։

Այս բոլորից յետոյ միայն ժողովը զբաղվում է 51 ծխականի համախօսականի խնդրով։

Կարդացվում է համախօսականը, որի մէջ առաջ են բերված մի շարք «պատճառաբանութիւններ» երրորդ քահանայի անհրաժեշտութեան վերաբերմամբ։ Այսպէս՝ ասված է, որ 40 տարի առաջ ծխականների թիւը հասնում էր 70-ի, իսկ ներկայումս 10 անգամ աւելի, որ քահանաները, ծանրաբեռնված դասերով, անկարող են լինում եկեղեցական բոլոր ծէսերը կատարել իր ժամանակին, որ ներկայումս տեղական հայերի թիւը հասնում է 12 հազար հոգու, իսկ 2 քահանան, ըստ համախօսականի հեղինակների, քիչ է։ Նրանք առաջարկում են ընտրել երրորդ քահանայ, որպիսի նպատակով առաջ են քաշել Արսէն սարկ. Սիմէօնեանի թեկնածութիւնը, յիշատակելով որ նա վերին աստիճանի մաքուր, շիտակ, հեզահամբոյր և ճեմարանաւարտ լինելով՝ վաղուց գրաւել է հասարակութեան և սէրը, և համակրանքը։ Ժողովը ոչինչ ընդդէմ չունենալով Արսէն սարկ. Սիմէօնեանի բարեմասնութիւնների դէմ, դարձաւ խնդրին ակզբունքային տեսակէտից։

Ստ. Մամիկոնեան.—Երրորդ քահանայի կարիք չը կայ. դա կարելի է ապացուցել թւերով։ Տարվայ ընթացքում մեր քահանաները կատարել են 39 թաղում, 37 մկրտութիւն և 13 պսակ. ուրեմն մօտ 100 ծիսակատարութիւն։ Տեղական գաղութի թիւը 12 հազար չէ. եկեղ. կանոնը գիտէ ծուխ և ոչ թէ մարդ։ Մոսկվայի բարձրագոյն դպրոցներում կան 1000-ից աւելի ուսանողներ և զանազան զբաղմունքի տէր անհատներ, որոնք կարիք չունեն մեր քահանաներին։ Ծիսակատարութիւններից միայն թաղումն է խանգարում մեր քահանաներին կանոնաւոր յաճախելու դասերի. ես գտնում եմ, որ կարիք չը կայ մինչև իսկ տարեկան երկու անգամ տուն օրհնելու։ Ժխտելով նոր քահանայի անհրաժեշտութիւնը ներկայումս, պէտք է ասեմ, որ պէտք է թողնել, որ նոր սերունդը, երբ իրական պահանջ կը զգայ, իր համար քահանայ ընտրէ ապագայում։

Ժողովը Մամիկոնեանին վարձատրեց ծափահարութիւններով, որից յետոյ խօսեցին նաև ուրիշները։

Վերջում առաջարկվեց հարցի մանրամասն քննութիւնը յանձնել կամ եկեղեցական խորհրդին կամ թէ առանձին յանձնաժողովի։

Բժ. Շահ-Նազարեան բողոքում է այդ բանի դէմ, առարկելով որ այդ հարցը պատճառի հող չունի։

Չը նայած դրան, հարցի քննութիւնը խորհրդին յանձնելու առաջարկը մերժվում է ձայների մեծամասնութեամբ ընդդէմ 3-ի, որով հարցը հրապարակից վերացված համարվեց։

Ոսկու-Ջօն

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Հեռագրով)

Պետերբուրգ, 1 փետրվարի

Նախագահում է Хомяковъ-ը։

Հերթին տեղական դատարանի բարենորոգման օրինագծի քննութեան շարունակութիւնն է։

Ընդունվում է մասնաժողովի խմբագրութեամբ այն գլուխը, որի համաձայն դատական հաստատութիւնների և դատական վարչութեան պաշտօնական անձանց վրա հսկելու պարտականութիւնը ընկնում է դատաստանական պալատների վրա. այս կէտի վերաբերութեամբ մերժվում է արդարադատութեան մինիստրութեան առաջարկութիւնը, թէ տեղական դատական հիմնարկութիւնները պէտք է ենթարկել նահանգական դատարանների հսկողութեան։

Բուռն վիճաբանութիւնների խնդիր է դառնում Коваленко 1-ինի ուղղումը երդուեալ և մասնաւոր հաւատարմատարներին վերաբերող յօդուածի նկատմամբ. Коваленко-ն առաջարկում է ծանօթութիւն կցել, որ հաւատարմատարներ չեն կարող լինել կանանցից։

Шубинскiй-ի կարծիքով այդ ուղղումը չը պէտք է քննութեան առնել, որովհետև իր ժամանակին քննվելու է Դումայի 100 անդամների ստորագրութեամբ ներկայացված հարցանդման հետ այն հարցը, թէ կանանց եւս պէ՞տք է իրաւունք տալ փաստաբաններ լինել։

Արդարադատութեան մինիստրի օգնական Веревкинъ-ը յայտնում է, որ ընդհանուր խնդրից զատ եղել են մի շարք կողմնակի առաջարկութիւններ, այնպէս որ նա գտնում է, թէ նախագծի այդ գլուխը չը պէտք է քննութեան ենթարկել։

Аджемовъ-ը մինիստրի ասածներից հետևցնում է, որ կամենում են Դումայի իրաւունքները սեղմել։ Նրա կարծիքով Դուման հարցը պէտք է քննէ ամբողջ ծաւալով. իսկ մինիստրութիւնը կարող է ամբողջ օրինագիծը յետ վերցնել։

Маклаковъ-ը վճռապէս բողոքում է մինիստրի խօսքերի դէմ, գտնելով որ մինիստրը կարծէք թէ ուզում է բոլորին համակերպել իր հայեացքներին։

Վերջում Դուման 157 ձայնով ընդդէմ 92-ի Коваленко-յի առաջարկութիւնը մերժում է։

Այնուհետև հաշտարար դատաւորների ռոճիկների չափը որոշելուց յետոյ և այդպիսով աւարտելով օրինագծի առաջին մասի քննութիւնը, Դուման դիմում է երկրորդ մասին, Շիդլովսկիի նախագահութեամբ։ Երկրորդ մասը վերաբերում է քաղաքացիական դատավարութեան և նօտարական մասի կանօնադրութեան։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքան կովկասեան ուսումնարանական հոգաբարձու Рудольф-ին ուղարկել է Պետերբուրգ՝ մասնակցելու համար այն միջվարչական մասնաժողովի նիստին, որ կազմված է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեանը կից՝ ուսումնարանական շրջանները վերակազմելու համար։

◆ Կովկասի Փոխարքան թոյլատրել է բելգիահպատակ Արնոյին այս տարվանից, գարնանից, աւտոմօբիլների հաղորդակցութիւն հաստատել Ռազմավիրական ճանապարհի վրա։

◆ Այսօր նշանակված է այն յատուկ մասնաժողովի նիստը, որ զբաղվում է համառուսական բնագէտների XIII համագումարի նախապատրաստական աշխատանքներով։

◆ Փետրվ. 5-ին տեղի կունենայ բնութիւնը սիրողների Թիֆլիսի ընկերութեան անդամների ժողովը, ուր կը լինեն հաղորդագրութիւններ Մոսկվայում կայացած բնագէտների 12-րդ համագումարի աշխատանքների մասին։

◆ Այսօր ռուսաց լրագիրները լոյս չը տեսան երէկվայ տօնի պատճառով։

◆ Երկուշաբթի օրերը լոյս տեսնող «Еженедѣльное Обозрѣнiе» լրագիրը դադարեցրեց իր հրատարակութիւնը։

◆ Վիրաւորված Ալ. Ն. Միլօվի դրութիւնը դէպի լաւն է գնում։ Նրա մահափորձի մէջ կասկածվող նրա գործակատարները ձերբակալութիւնից ազատվեցին։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացել Ա. Ի. Մանթաշեան և Ընկ. վարչութիւնից ի յիշատակ հանգուցեալ ինժեներ-տեխնօլօգ Ա. Պ. Բերեժանովի յօգուտ Ընկ. ձրի և էժանագին աշակերտական ճաշարանի 50 ր.»։

◆ Ընթերցողներին յայտնի է այն բանակցութիւնը, որ տեղի է ունենում մի կողմից քաղաքային վարչութեան և միւս կողմից Էջմիածնի սինօդի միջև Մուխրանեան փողոցում Կուր գետի ափին գտնվող էջմիածնապատկան տան վերաբերութեամբ։ Այդ տունը քաղաքային վարչութիւնը ձեռք է բերելու անհրաժեշտօրէն Մուխրանեան կամուրջի համար։ Սակայն Էջմիածնի սինօդը որոշ պատճառաբանութիւններով չէ կամենում վիճել յիշեալ տունը։ Այժմ, որովհետև Մուխրանեան կամուրջի աշխատանքներն աւարտվելու վրա են և մտադրութիւն կայ ապրիլին սկսել երթևեկութիւնը, հարկաւորութիւն է զգացվում քանդել էջմիածնապատկան տունը կամուրջի ճանապարհը հարթելու նպատակով։ Այդ պատճառով քաղաքային վարչութիւնը միջնորդել է նահանգապետի առաջ՝ կարգադրելու, որ վերոյիշեալ կալուածքը գրաւվի սեփողական միջոցներով։

◆ Յունվարի 30-ին, երեկ. ժամը 5-ին, Թիֆլիսի ապրանքների կայարանում ձերբակալվեց կոմիսիոներ Ծախանովը, որ յանձնեց 2 արկղ մրգեղէն՝ 8 պուդ 30 ֆունտ ծանրութեամբ։ Որովհետև այդ արկղներն իրանց մեծութեան չափով ծանր երևացին հերթապահ ժանդարմին, այդ պատճառով էլ բացվեցին։ Նրանց մէջ կար 116 ֆունտ որսորդութեան վառօդ։ Այս ապրանքն ուղարկվելու էր Եւլախ ընկալագիրը ներկայացնողին։ Ծախանովը հրաժարվեց տալ ուղարկողի անունը։ Վառօդը գրաւվեց։

◆ Յունվ. 30-ին, երեկ. ժամը 8-ի մօտերը, Թիֆլիսի կայարանի ժանդարմներից մինը, որ կանգնած էր III կարգի սրահի դռների մօտ, նկատեց 2 հոգու, որոնք ինչ-որ բան էին տանում վերմակի մէջ փաթթած։ Ժանդարմին յիշեալ անձինք կասկածելի երևացին։ Նա կանգնեցրեց նրանց և, խուզարկելով, վերմակի մէջ գտաւ 60 ֆունտ վառօդ արկղիկներով։ Ձերբակալվածները երևացին, որ Շուշու գաւառի բնակիչներ են—Բաշիր Մագիրլի Աբաս-օղլի և Ֆարաջուլլա Աբդուլ-Ազիմ-օղլի Շարիբեգով։ Երկուսն էլ ձերբակալվեցին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Յունվարի 30-ին և 31-ին վրաց թատրոնում խաղացվեց Վ. Ղիփիանիի «Մինգրելիայի արքայ Լէվանը» 5 գործ. պատմական դրաման, որը պատկանում է 17-րդ դարի վերջին կիսին։

Արքայ Լէվանը (Լադօ Մեսխի) շնորհիւ իր ընդունակութիւնների աջողապէս կառավարում է երկիրը և շարունակ յաղթում թշնամիներին։

Սակայն նրա երջանկութիւնը խանգարվում է շնորհիւ իր հօրեղբօր կնոջ՝ Դարիջանի (Ն. Չխէիձէ) ստեղծած խարդաւանքների ու ինտրիգների, որոնցով ուզում է բաժանել Լէվանին իր օրինական կնոջից՝ թագուհի Նինօյից (Մդիվանի), որպէս զի կարողանայ ինքը թագուհի դառնալ։ Դարիջանի ամուսին իշխան Գիօրգին (Կ. Ղիփիանի), որը ծեր, բայց քաջ մի մարդ է, վերին աստիճանի միամիտ մէկը լինելով, չէ հասկանում, որ կինը, իրան չը սիրելով հանդերձ, ամեն քայլափոխին դաւաճանում է իրան։

Դարիջանը, իր նպատակին հասնելու համար, կասկած է զարթեցնել տալիս իշխան Պաալի (Կ. Մեսխի) միջոցով արքայ Լէվանի սրտում, որ իբր թագուհի Նինօն սիրում է իր զօրապետներից Արչիլին (Զարդալիշվիլի), որի արդիւնքը լինում է այն, որ արքայ Լէվանը թագուհի Նինօյին արտաքսում է պալատից, անուանելով նրան անառակ, իսկ Արչիլին նետում է բանտը, որին սակայն աջողվում է փախչելով ազատվել բանտից։ Սկսում է դժբաղդութիւնների շարքը։ Լէվանը նախ սպանում է իր հօրեղբօրը՝ Գիօրգիին, ապա հրամայում է կուրացնել իր փեսայ Սվիմօն Գուրիէլին (Մգալօբլիշվիլի), իսկ նրա կնոջը՝ իր քոյր Մարիամին ստիպում է ամուսնանալ Կախէթի արքայ մահմեդականացած Ռոստոմի հետ։ Դարիջանը չէ դադարում սպանութիւնների և հազար ու մի ստոր արարքների ստեղծող հանդիսանալ։ Լէվանը սպանում է նոյնպէս Արչիլին, որը գաղտնի կերպով մտնում է պալատ, գահաժառանգ Մանուչարին (Տ. Աբաշիձէ) փախցնելու համար, որպէս զի նրան թագաւորեցնէ։

Մանուչարի ներկայութիւնից ազատվելու համար, Դարիջանը թունաւորում է և նրան, իսկ դաւադիրներից մէկը վիրաւորում է Լէվանին։ Դարիջանը վերջ ի վերջոյ զղջում է և ամեն ինչ պարզօրէն պատմում Լէվանին, որ այդ բոլոր դժբաղդութիւնների պատճառն ինքն է։ Դրաման վերջանում է նրանով, որ Լէվանը կիսախելագար դրութեան մէջ խեղդում է Դարիջանին։

Խաղը ընդհանուր առմամբ լաւ անցաւ, թէև պիէսը չունեցաւ սպասված աջողութիւնը։ Դա ամբողջացված մի պիէս չէ, այլ բաղկացած է զանազան պատկերներից և հիմնված է գլխաւորապէս բեմական էֆֆէկտների վրա։

Պիէսայի մէջ կան տեղեր, որոնք շատ են ձգձգված։ Նա արդէն առանձին գրքով լոյս է ընծայվել։ Դերակատարներից Ն. Չխէիձէն, Լադօ Մեսխին, Մդիվանին, Զարդալիշվիլին աջող կերպով տարան իրանց դերերը։

Միւսների խաղը բաւարար կարելի է համարել։

Երկու ներկայացումն էլ գրաւել էր մեծ բազմութիւն։

Յ. Գաս—եան

—

Մէշէդ, 21 յունվարի

Յունվարի 16-ի երեկոյեան ժամը 8-ին Գիւլբենկեանի տան մէջ, տեղիս հայ սիրողների նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ հայկական երաժշտական թատերական մի ներկայացում։

Դերակատարներից պատրաստված առանձին երաժշտական խումբը, նախ քան վարագոյրը բարձրանալը, բեմի մէջ՝ ջութակի, թառի և ֆլէյտի վրա նուագում էր ասիական և եւրոպական մարշեր։

Այնուհետև սկսվեց ներկայացումը։ Խաղացին Ալ. Աբէլեանի «Մարդը ճրագներ» պիէսը և Յ. Պարօնեանի «Արևելեան ատամնաբոյժը» վօդէվիլը։ Խաղը անցաւ բաւարար։

Ներկայացումից յետոյ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր և տևեցին մինչև գիշերվայ ժամը $2^1/_2$-ը։

Դահլիճը լիքն էր ռուս, եւրոպացի և պարսիկ հասարակութեամբ, որ հեռացաւ շատ գոհ սրտով։

Զուտ արդիւնք սպասվում է թէ տոմսակներից և թէ շատ ճոխ պատրաստված բուֆէտից 600 ղրան, որը պիտի յատկացվի ապագայում այստեղ պատրաստվելիք մշտական բեմի, վարագոյրի և դեկորացիաների համար։

Ինչպէս լսում ենք, կովկասցի թուրքերը մտադիր են մօտ ապագայում թուրքերէն լեզուով ներկայացումներ տալ Մէշէդում։

Իքս

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր Արքունական թատրոնում տեղի կունենայ երգչուհի Վան-Բրանդի 3-րդ գաստրոլը. տիկինը հանդէս կը գայ «Տրավիատա» օպերայի մէջ։

◆ Վաղը Զուբալովի ժողովրդական տանը հայկական սեկցիայի հայ թատերասէրների խումբը կը ներկայացնէ Շնիցլէրի յայտնի «Զուարճալիքը»։

◆ Փետրվարի 10-ին Անտօն Էյխէնվալդը ժողովրդական տան վարչութեան խնդրանօք կը կրկնէ «Աքսորականների երգը» հանրամատչելի գներով։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Юрій Веселовскій. «Литературные Очерки», томъ II, Москва, 1910.

Հայ գրական ուսումնասիրութիւններով յայտնի Իւրիյ Վեսելովսկին այս օրերս լոյս է ընծայել իր գրական յօդուածների ժողովածուի երկրորդ հատորը («Литературные Очерки»)։ Նրա մէջ տեղ են գտել հեղինակի վերջին տասնամեակում գրած աշխատութիւնները, որոնք նախ տպագրվել են զանազան ամսագրերում։

Ժողովածուի մէջ զետեղված 19 յօդուածից երկուսը վերաբերում են հայկական գրականութեան։ Նրանցից մէկն է «Վաթսունական թւականները և հայկական ամսագիր Մոսկվայում» (Шестидесятые годы и армянскій журналъ въ Москвѣ), միւսը՝ «Արևմտեան ազդեցութիւնը ռուսահայերի գրականութեան մէջ» (Западное вліяніе въ литературѣ русскихъ армянъ)։

Առաջին յօդուածը խօսում է Ս. Նազարեանի «Հիւսիսափայլի» մասին և պարունակում է մեծ մասամբ հայ ընթերցողների համար յայտնի տեղեկութիւններ։

Երկրորդ յօդուածը նորութիւն է։ Նա տալիս է հետաքրքրական նիւթեր և խորհրդածութիւններ եւրոպական գրականութեան ազդեցութեան վերաբերութեամբ հայ գրողների, նրանց ստեղծագործութիւնների և առհասարակ հայ գրականութեան վրա։

Այն ուշադիր վերաբերմունքը, որ ցոյց է տալիս հեղինակը դէպի ամեն մի ստեղծագործական փորձ հայ գրականութեան ասպարէզում, այն ուսումնասէր ոգին, որ նա մտցնում է իր աշխատութիւնների մէջ, տալիս են հեղինակի աշխատութիւններին և յայտնած կարծիքներին սրտագին բնաւորութիւն, բղխած համակրական զգացմունքից դէպի հայկական գրականութեան առաջադիմութիւնը։

Ժողովածուի միւս յօդուածները շօշափում են արևմտեան և ռուսական գրականութեան զանազան հոսանքները, երևոյթները և ստեղծագործութիւնները։ Այդտեղ խօսվում է Շիլլերի, Բայրոնի, Կօրնէլի, Ադա-Նեգրիի, Ռօդենբախի, Վեդեկինդի, Ուկրաինա-Կնօօպի և շատ ուրիշների մասին։

Հեղինակի հայեցակէտները ընդարձակ են, համակրելի։ Նրանք ողջունում են թէ անհատական ազատ ստեղծագործութեան, թէ ժողովրդական ոգու արտայայտութիւնները։ Յօդուածները կարդացվում են հետաքրքրութեամբ։

Ա. Ք.

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ Վանքի եկեղեցու 4 միաբան քահանաներ մեղադրվում են հանրական գումարի (4000 ր.) վատնման մէջ։ Այդ քահանաներից մինը, տէր-Եղնիկը, խմբագիր կղերական «Հովիւ» շաբաթաթերթի, մի կողմից շարունակում է ուրանալ իրողութիւնը, դատարանով սպառնալով Խուցեան և Ալիխանեան քահանաներին, որոնք մերկացրել են զեղծումը, բայց դանդաղելով իրագործել իր սպառնալիքը, միւս կողմից, «խօսքը կտուրը ձգելու համար», ինչպէս ասում են, սկսել է աղաղակել, գոռալ, թէ պէտք է ընդհանուր բէմվիլա նշանակել՝ քննելու ազգային եկեղեցական, կրթական հաստատութիւնների գործերը և այլն, այսինքն կրկնում է այն, ինչ որ վաղուց ուրիշ թերթեր պահանջում են։ Եւ որովհետև Բաթումի Մելեան քահանան նոյնպէս յայտնել էր իր կարծիքը տէր-Եղնիկի սխրագործութեան մասին, ահա «Հովիւը» տպում է անմիջապէս «Բաթումցի» ստորագրութեամբ մի նամակ, որով ակնարկներ է անում, թէ Մելեան քահանան 1903—1905 թ. ժողովրդի փողերով արտասահմանեան ճանապարհորդութիւն է կատարել և պարտաւոր է հաշիւ տալ։ Հետաքրքրական է, ո՞րտեղ էր մինչև այսօր այդ Բաթումցին, ինչո՞ւ այսքան ժամանակ լռեց և այժմ, երբ Մելեան քահանան պախարակում է տէր-Եղնիկի հանրական գումարների վատնումը, հանդէս է գալիս Մելեանի դէմ։

Այս ամենն այնքան կոպիտ կերպով շուլալած կարմիր թելեր են, որ իսկոյն աչքի է ընկնում։

Բայց լրբութեան և անամօթութեան մի աւելի մեծ տեսարան պարզել է տէր-Եղնիկի «Հովիւը» հէնց այդ նոյն համարում, տպելով Գրիգոր Նիկողոսեանի մի կեղտոտ պասկվիլը «Մշակի» հիմնադիր Գր. Արծրունու դէմ։ Մենք վիրաւորած կը լինէինք մեծ հրապարակախօսի նուիրական յիշատակը, եթէ Գր. Նիկողոսեան արարածի—որին կղերական թերթը «հասարակական գործիչ» մակդիրն է տալիս—զզուելի և սրիկայական յարձակումները հերքելու աշխատութիւնը յանձն առնէինք։ Գր. Արծրունու պէս լուսաւոր դէմքը պէտք չունի որևէ ջատագովման և կարօտ չէ պաշտպանութեան ոչ ոքի կողմից։ Երկրորդ, զրպարտչի համբաւն այնքան արատաւորված է և նրա անունն ու խաղացած դերը մեր հասարակական կեանքի մէջ այնքան հանրածանօթ, որ նրա խօսքերն արժանի են միայն ընդհանուր արհամարհանքի, և դժուար թէ հայ մամուլի մէջ, բացի ի հարկէ, տէր-Եղնիկի օրգանից, գտնվի մի հատ օրգան, որ տեղ տայ Գր. Նիկողոսեանի բարբաջանքներին։ Մենք միայն մի փաստ կը կամենայինք արձանագրել, մի փաստ, որ գուցէ յայտնի չէ հայ հասարակութեան։ Գր. Նիկողոսեանի ամբողջ ատելութիւնը Գր. Արծրունու դէմ առաջացաւ այն օրից, երբ նա պահանջեց Արծրունուց մի քանի հազար րուբլի և սա չը տուեց. առաջին, որ՝ չունէր, երկրորդ՝ Գ. Նիկողոսեան այդ ժամանակ արդէն աքսորվել էր իր ընկեր օֆիցերների շրջանից իր մի անբարոյական վարմունքի համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի, 18 յունվարի*)

«Մշակի» № 6-ի գաւառական տեղեկութիւնների բաժնում տպված էր մի նամակ Վարանդայի Սօս գիւղից «Անցորդ» ստորագրութեամբ, որի մէջ հեղինակը յայտնում է, որ Ամարասի վանքի վանահօր և մասնաւոր մարդկանց սեփական կարողութիւնները աճուրդի են հանված պրիստաւի ձեռքով՝ վանքի կալուածքի 4—5 տարվայ հողային ապառիկ հարկը վճարելու համար՝ որ հասնում է 1100 ր., որ վարդապետ վանահայրը պայմանագիր է տուել մասնաւոր անձանց, որոնք վճարել են պահանջվող գումարը, որ իբր թէ նա, վարդապետը, պիտի ընկնէ գիւղէ-գիւղ և քաղաքէ քաղաք, փող ժողովէ և Գատուցանէ պարտքը, որ Ղարաբաղի հոգևոր իշխանութիւնը չաղ-չաղ ռոճիկներ է տալիս և վարձում կալուածների համար կառավարիչներ, բայց անփոյթ է դէպի եկամուտները, անհաշիւ կերպով աւելի ծախս է անում, որի պատճառով դեֆիցիտներ և ապառիկներ են գոյանում, որոնց յետոյ փաթթում է գիւղական հասարակութեան գլխին. և վերջապէս բողոքում է, որ վանահայրը ժողովել է Բագւում 1600—1700 ր. վանքի վերանորոգութեան համար, որը և յանձնված է եղել մի քանի շուշեցիների և այդ գումարից մնացած 550—600 ր. այժմ չեն վճարում ապառիկ հարկը և այլն։

Իրողութիւնը հետևեալն է. ինչպէս յայտնի է, կառավարութիւնը գրաւեց վանքական կալուածները 1903 թւին և պաշտօնապէս վերադարձրեց 1906 թ.։ Այդ երեք տարվայ ընթացքում բոլոր կալուածները գտնվելով կառավարութեան ձեռքում ոչ մի կոպէկ արդիւնք չեն տուել Ղարաբաղի հոգևոր իշխանութեան, բայց միևնոյն ժամանակ ապառիկ է մնացել պետական հողային հարկը, որ այդ ժամանակամիջոցում հասել է 15—16 հազար րուբլու։ 1906 թւին, այդ հայ-թուրքական ընդհարման տարին, նոյնպէս անցել է ապարդիւն, որովհետև ոչ ոք չը համաձայնեց ստանձնել կալուածների կառավարչի պաշտօն. և դա միանգամայն անհնարին էր, որովհետև կալուածները գրեթէ ամբողջովին գտնվում են թուրքերի և քիւրդերի ձեռքում. և ո՞ր հայ կը համարձակվէր երևալ կալուածներում. սակայն աւելացաւ ապառիկի վրա և 5—6 հազար րուբլի՝ 1906 թւի հողային հարկը, ուրեմն կուտակվեց ապառիկ 21—22 հազար րուբլի, որի դիմաց չը կար մի կոպէկ անգամ արդիւնք։ Միայն 1907 թ. փետրվար ամսից, երբ փոքր ինչ խաղաղվեց երկրի հայ և թուրք ազգաբնակութիւնը, հնարաւոր եղաւ կալուածների համար վարձել մի կառավարիչ տարեկան 1200 ր. և օգնական 600 ր., և այդ չափը մինչև օրս էլ պահպանված է։ Ահա այս է Անցորդի ասած «չաղ-չաղ ռոճիկները». բայց մենք համոզված ենք, որ ինքը Անցորդը 1200 րուբլով չէր համաձայնի գէթ մի անգամ շրջել կալուածները, որոնք բաղկացած են բարձրաբերձ մշտական ձիւնով ծածկված լեռներից, անանցանելի անդունդներից և անտառներից, ուր բնակվում են կիսավայրենի թուրքերն ու քիւրդը։ Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ կալուածները չունեն հաղորդակցութեան յարմար ճանապարհներ, գտնվում են անմատչելի լեռների վրա, չեն շահագործվում անտառները, հանքերը և միւս հարստութիւնները. այդ իսկ պատճառով տարեկան տալիս են արդիւնք միայն 4—5 հազար ր., որի մի մասը տրվում է ռոճիկ ծառայողներին, իսկ միւս մասը տարեկան հողային հարկ, որ հասցրել են հետզհետէ մօտ 8 հազարի, և այսպէս տարէ-տարի աւելացել են ապառիկները, մինչդեռ անցեալներում բոլորովին հարկ չէ եղել, իսկ յետոյ եղել է շատ չնչին։

Վերոգրեալներից ակնյայտ է, որ ապառիկ-

*) Ղարաբաղի հայոց կօնսիստօրիան խնդրում է մեզ տպել այս հերքումը։ Խմբ.

․ երի կուտակումը բոլորովին հետևանք չէ Ղարաբաղի հոգևոր իշխանութեան «ապիկարութեան» կամ «նրա անհաշիւ ծախսերի»։ Ի դէպս պէտք է ասել, որ կալուածքների այժմեան կառավարիչը, կազմելով կալուածներից տարեկան սպասվելիք արդիւնքների մանրամասն ցուցակը, պահանջում է կալուածներում ապրող ազգաբնակութիւնից 15,000 րուբլի տարեկան տուրք, սակայն հանդիպել է ընդդիմադրութեան, որովհետև ազգաբնակութիւնը նախնական սովորութեան համաձայն վճարում է տարեկան միայն 1450 ր.։ Այս մասին կառավարիչը դիմում է արել նահանգապետին և ամեն կերպ աշխատում է մտցնել այդ նորման, ինչպէս կայ միւս բէկական կալուածների համար։ Ընդհանրապէս կալուածները շահագործելու համար հարկաւոր են 100 հազարներ, իսկ հոգևոր իշխանութիւնը չունի այդչափ գումարներ։ 1908 թւին կառավարութիւնը ձեռնարկել էր կալուածների վաճառման գործին ապառիկ հարկերը ստանալու համար. սակայն շնորհիւ Թեմակալ առաջնորդի ձեռք առած եռանդուն միջոցների և նահանգապետի առաջ յարուցած միջնորդութեան՝ կանգնեցվեց կառավարութեան մտադրութիւնը և 6 տարի ժամանակ տրվեց կոնսիստորիային՝ մասմաս վճարելու ապառիկ հարկերը։ Այդ ձևով նոյնպէս անհնարին է վճարել, որովհետև եթէ տարեկան 8 հազարի համող հարկերի վրա աւելացնենք 4—5 հազար րուբլի տարեկան ապառիկը իր պենիաներով՝ 12—13 հազար րուբլի կը լինի, երբ վճարելու համար ստացվում է կալուածներից տարեկան եկամուտ, ինչպէս ասված է վերևում, միայն 4—5 հազար ր.։ Կոնսիստորիան ապառիկները վճարելու միակ ելքը գտնում է հետևեալը.—սինօդը տուել է Մանուչար Աւագեանին Գանձասարի վանքի պղնձահանքը շահագործելու. ինչպէս երևում են նշաններից, հանքը շատ հարուստ է, և թէ կապալառուն, թէ էջմիածինը մեծ օգուտներ պիտի ստանան. ուստի կոնսիստորիան պաշտօնապէս դիմել է սինօդին, որպէսզի սա խնդրէ Աւագեանին հատուցանելու բոլոր ապառիկները, այն պայմանով որ նա վերցնէ էջմիածնին հասանելի կապալավարձից տարէ-տարի մինչև գումարի լրանալը. բայց մինչև այսօր ոչ մի պատասխան չէ ստացվել սինօդից այս մասին, որի պատճառով վերջերս դիմումը կրկնվել է։

Այս փաստերը ևս ապացուցանում են, որ Ղարաբաղի հոգևոր իշխանութիւնը «ապիկար» չէ։ Խոստովանում ենք նաև, որ կալուածների կառավարութիւնը ո՛չ առաջնորդների, ո՛չ կոնսիստորիաների և ո՛չ էլ սինօդի գործն է. հարկաւոր է դրա համար մի առանձին վարչական մարմին աշխարհիկ, մասնագէտ ու ձեռնհաս անձերից բաղկացած։

Անդամ կոնսիստորիայի՝
Յար. ա.-ք. Վարդապետեան

(Վերջը միւս անգամ)

—

Բագու, 2 յունվարի

«Մշակի» № 255-ում «Ներքին լուրերի» բաժնում տպված տեղեկութիւններից երևում է, որ նոյեմբերի 15-ին Թիֆլիսի կենտ. Նպաստ. Յանձնաժողովի նիստը կայացրել է հետևեալ որոշումը.

«Յայտնել Գորիսի այն հայ գիւղերի համայնքներին, որոնց նա Թ. Կ. Ն. հայթուրքական ընդհարումներից առաջացած կարօտութեան շրջանում ցորեն եւ դրամ է բաժանել, որ փոխարինաբար տրված ցորենը պէտք է հաւաքել և ածել շտեմարաններ դարձեալ իրանց գիւղերի համար, մերժելով Բագուի Հայոց Կուլտ. Միութեան գործակալ Յ. Գէորգբէգեանի առաջարկը՝ հաւաքել այդ ցորենը Կուլտուրական Միութեան օգտին»։ (?) (Ընդգծումները մերն են)։

Այդ առիթով յիշեալ Միութեան Կրթական Սեկցիայի բիւրօն պարտք է համարում ի գիտութիւն գիւղական հասարակութիւնների և իրան՝ որոշում կայացնող Յանձնաժողովի՝ հետևեալն ասելու։

Նախ՝ որ Ղարաբաղի շրջանում և ամբողջ Զանգեզուրի—բուն Զանգեզուր, Սիսիան և Ղափան—գաւառում բաժանված հացը ուղարկել է Բագուի այսպէս կոչված՝ խառն նպաստամատոյցը, որի ձեռումն են գտնվում գիւղական հասարակութիւններից ստացված բոլոր թղթերն ու դոկումենտները։ Ուստի և փոխարինաբար բաժանված հացի միակ տէր ու տիրական է խառն նպաստամատոյցը, այսինքն՝ Բագուի նպաստամատոյցից ու Կուլտուրական Միութիւնից կազմված խառն յանձնաժողովը։

Երկրորդ՝ որ բաժանված հացի ժողովելու իրաւունքը՝ այդ խնդրի տիրոջ որոշմամբ և նրա պաշտօնական գրութեամբ 22 յունիսի 1909 թ. տրված է Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Կրթական սեկցիային, որին՝ այդ առիթով կայացրող ժողովներին մասնակցում է խառն նպաստամատոյցից ընտրված և նրանից լիազորված եռանդամեայ մի մասնաժողով։

Երրորդ՝ բիւրօյի և մասնաժողովի միացեալ նիստերում որոշվել է, որ այդ հացը ժողովելու նախապատրաստական գործողութիւնները կատարում է սեկցիայի լիազօր Յ. Գէորգբէկեանը, գիւղական նպաստամատոյց հոգաբարձութիւնների հետ միասին, ուր դա հնարաւոր է։

Չորրորդ՝ ժողոված և ժողովելի հացը փողի վերածելով պիտի գործադրվի բացառապէս գիւղական կրթական գործի համար, նպաստելով նոյն գիւղի ուսումնարանին, եթէ կայ այդպիսին, կամ բանալով նորը, եթէ դա հնարաւոր է ու նպատակայարմար. հակառակ դէպքում պիտի գործադրվի նոյն վայրի գիւղերում դպրոց պահելու համար։

Պարզ է ուրեմն, նախ՝ որ հացը ժողովում է նա, ով փոխարինաբար բաժանել է և ով իրաւունք ունի այդ անելու լիազօրելով դրա համար Յ. Գէորգբէգեանին, և երկրորդ՝ որ այդ հացից գոյանալիք գումարը գնալու է Կուլտուրական Միութեան օգտին, որպէս շփոթում է թիւրիմացութեամբ Թիֆլիսի նպաստամատոյց Յանձնաժողովը կամ «Մշակի» քրօնիկագիրը, այլ նոյն գիւղումն է մնալու գործադրվելով տեղական կրթական գործի համար։

Կ. Մ. Կրթական Սեկցիայի Բիւրօ

Տանօրութիւն խմբագրութեան.—Տպագրելով այս նամակը մենք պէտք է կցենք, թէ, որքան մեզ յայտնի է, ուղարկված հացահատիկների որոշ մասի վրա իրաւունք ունի Թիֆլիսի Կենտր. Նպաստ. Յանձնաժողովը, որ բաւական մեծ գումարէ տուել և հոգացել փոխադրութեան ծախքերը։ Բագուի նպաստամատոյցը չէ առել կենտրոնականի համաձայնութիւնը՝ զիջել իրաւունքը Կուլտուրական Միութեան, որ հէնց իրա՝ Բագուի նպաստամատոյցի հրատարակած հաշւի հիման վրա, ընդամենը 6 վագօն ցորեն է տուել։

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻ ԺՈՂՈՎ

—

Բագու, 14 յունվարի

Բագուի նահանգի և Դաղստանի շրջանի ուսումնարանական վարչութեան թոյլտուութեամբ երեք շաբաթ առաջ կայացել է քաղաքային դպրոցների հայոց լեզուի դասատուների ու կրօնուսոյցների ընդհանուր ժողովը, ռուս-հայկական դպրոցների աւագուսուցիչների մասնակցութեամբ։

Ժողովն ունեցել է 2 նիստ։ Թոյլտուութիւն խնդրելուց առաջադրվել է երեք կէտ.

ա. Հայոց լեզուի և կրօնի դասաւանդումը քաղաքային դպրոցներում։

բ. Աշակերտների կրօնական դաստիարակութեան մասին։

գ. Դասերի բաժանումը դասարանների մէջ։

Այսպիսի մի ժողովի կարիքը շատ վաղուց էր զգացվում, որովհետև իւրաքանչիւր մի ուսուցիչ, կենտրոնացած իր մէջ, աւանդում է ինչքան իր անձնական փորձառութիւնն է թելադրում. չը կայ որոշ ծրագիր, տիրում է դասագրքերի կատաբեալ բազմատեսակութիւն։ Կայ այնպիսի դպրոց, որտեղ երրորդ բաժանմունքի աշակերտն արդէն գիտէ՝ էնթակայ, ստորադրեալ, նախադասութիւն և այլ նման չոր ֆրազներ, և կան այնպիսի դպրոցներ, ուր բնաւ չեն անցնում քերականութիւն, նոյն իսկ ուղղագրութեան օգնող ամենատարրական կանոնները։

Այսպիսի քաօսային դրութեան մէջ է և կրօնի դասաւանդումը։

Բացի այս, մի քանի ուսուցիչներ իւրացրել են չափից դուրս դասեր, որից տուժում է թէ մայրենի լեզուն և թէ կրօնը հետևեալ կերպով. շատ դասեր ունեցող ուսուցիչը, տեսնելով որ իր դասերը չէ կարողանում հասցնել, ստիպված է լինում վեցերորդ ժամեր ունենալ և կամ մի ժամ շուտ սկսել սովորական ժամանակից՝ ժամը 8—9 և չը մոռանանք ասել, որ այստեղի է ունենում քաղաքային տարրական դպրոցներում, որ մի տեսակ ընդհանուր ու ցաւալի երևոյթ է դառել։ Այս՝ մի անյարմարութիւն։ Երկրորդն էլ այն, որ ուսուցիչը շատ դասեր ունենալու պատճառով յաճախ է բացակայում այս կամ այն դպրոցի դասերից, և ահա, որպէսզի աղատվի դպրոցի աւագուսուցչի նկատողութիւններից՝ մի խելացի միտք է յղանում նրա գլխում, այն է՝ կրճատել դասերի թիւն այս կամ այն դպրոցում։ Կարիք եղած դէպքում մի քանի օրինակներ կարող ենք բերել, որ հայերէնի դասատուի խնդրանօք կրճատվել է հայերէնի դասերի թիւը մի քանի դպրոցներում։ Օրինակ՝ այսպիսի դէպքեր են պատահում. ուսուցիչն ունի մի քանի դպրոցներում հայերէնի դասեր և ի միջի այլոց Գ. դպրոցում 8 դաս, բայց չէ կարողանում հասցնել և նա այնքան անբարեխիղճ է գտնվում, որ 8 դասը կրճատում դարձնում է 4 դաս, միայն թէ շատ քիչ էլի փող ստանայ։

Առաջին հարցի մէջ մշակվեց ծրագիր հայոց լեզուի ու կրօնի համար։ Ձայների մեծամասնութեամբ որոշվեց դասաւանդել Աղայեանի դասագրքով։ Կրօնի համար միաձայն վճռվեց անցնել Ս. քհ. Սահակեանի դասագրքով և ապա վճռվեց դիմել Սահակ քահանային, որ՝ եթէ հնարաւոր է՝ դասագրքի մէջ եղած պատկերները մեծադիր ծաւալով պատրաստէ։

Երկրորդ հարցի մասին ժողովականները ձայների մեծամասնութեամբ վճռեցին չը խորհրդակցել, առարկելով թէ աշակերտների կրօնական-բարոյական ընդհանուր մակերևոյթը բաւարար է։

Երրորդ հարցը կծու և տաք վիճաբանութիւնների առարկայ դարձաւ, որովհետև հացի խնդրի շուրջն էր պտտում։ Ժողովից պարզվեց, որ մի քանի հայ աւագուսուցիչներ, բացի իրանց վրա դրված պարտականութիւններից, դասաւանդում են և իրանց դպրոցների հայոց լեզուն ու կրօնը։ Ժողովը ձայների մեծամասնութեամբ վճռեց առնել այդ դասերը և յանձնել քիչ դասեր ունեցող ուսուցիչներին (չը մոռանանք ասել, որ ժողովն օրինական է և վճիռները պիտի իրագործվեն, քանի որ քաղաքային ուսումնարանական յանձնաժողովի նախագահ Մակեդոնսկիի համաձայնութիւնն ստացված է և ժողովը կազմվել է նրա խորհրդով)։ Ապա ժողովից պարզվեց, որ ուսուցիչ Արշաւիր Տէր-Իսրայէլեանն ունի շաբաթական 36 դաս, որ միանգամայն նշանակում է հայոց լեզուի ու կրօնի դասերը մոնոպոլիա դարձնել յօգուտ իր և ի վնաս դպրոցի և աշակերտութեան։ Ժողովականները միաձայն, գտնելով որ շաբաթական 36 դաս ունենալը միանգամայն հակասում է մանկավարժական էթիկային, որոշեցին Արշաւիրի դասերից առնել 12 դաս։ Իսկ յիշեալ ուսուցիչն արդարացնում էր իրան, ասելով թէ Թիֆլիսում ուսուցիչ Լևոն Բաբայեանն ունի 45 դաս շաբաթական՝ ներսիսեան և երեք պետական դպրոցներում։ Չը գիտենք՝ պարոնի ասածը որքան է համապատասխանում ճշմարտութեան՝ ու բաւականանում ենք յայտարարելով պարոնի ասածը, թողնելով այս հարցին պատասխանելու իրան Լևոն Բաբայեանին։

Ապա որոշվեց դասերի նորմա. իւրաքանչիւր կրօնի կամ հայոց լեզուի ուսուցիչ պէտք է ունենայ շաբաթական ոչ աւել քան 24 դաս։ Իսկ քահանաները՝ հանգուցեալ կաթողիկոսի շրջաբերականի համաձայն՝ պէտք է ունենան շաբաթական ոչ աւել քան 24 դաս։

Ժողովի մանրամասն արձանագրութիւնը ներկայացված է թէ ուսումնարանական վարչութեանը և թէ քաղաքային ուսումնարանական յանձնաժողովին։

Ժողովի նախաձեռնող և պատասխանատու անդամներ՝
Ա. Բարութչեան, Ն. Առաքելեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 29 յունվարի

Թաւրիզն ևս իր կարգին անտարբեր չը գտնվեց արտասուելիքը սրբելու եղմից Կիլիկիայի հազարաւոր որբերի, որոնց տէրերն ու ծնողները կրօնամոլ թիւրքի հուրին ու սրին զոհ դարձան։ Օտար կրթութիւնից և տարամերժ խնամքից ազատելու և հարազատ ազգային դաստիարակութեամբ մեծացնելու տենչերով Ադանայից Պօլիս էին բերվել մօտ 70 որբուհիներ և յանձնել Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան հովանաւորութեանը։ Ընկերութեան յարգելի վարչութիւնը սոյն վերջին օրերումս անձամբ յանձնարարել էր, Պօլսում, Խաչիկ-խան Սարաճեանին և գրաւոր դիմումն էր արել Թեմիս առաջնորդին՝ խնդրելով նպաստ յանուն որբուհիների։ Սրբազանը աւելի յաւ համարեց հանգանակութեան գործը յանձնել հետևեալ տիկիններին և օրիորդին.—տիկնայք Պէատրիս Սարաճեան, Հեղինէ Ժորժ, Վարսենիկ Շահբազեան և օր. Անժիկ Սարաճեան (պոլսեցի)։ Յանձնախումբը օրինակելի անձնուիրութեամբ, դուրս ի դուռ ման գալով, աջողեցաւ 35 օսմ. ոսկու չափ մի գումար—(300 րուբլուց աւել) հանգանակել և առաջնորդի միջոցով հասցնել Ազգանուէր Հայ. Ընկերութեան։

Յանձնախմբի աշխատանքը արժանի է շնորհակալութեան։ Տեղին է խոստովանել, որ հայ կնոջ դերն ու գործունէութիւնը մեծ նշանակութիւն կունենան մեր կեանքում, եթէ տանք նրան վայելուչ դիրք հասարակական ասպարիզում։

Քաղաքային վարչութիւնը վճռել է էլեկտրական ճրագներով լուսաւորել ամբողջ Թաւրիզը և գործը տուել է քաղ. վարչութեան անդամ Աւիր-Թուման Կասիմ-խանին, որը երբեմն կատարում էր այդ, երբ Բահիմ-խանի կողոպուտին ենթարկվեց։ Քաղ. վարչութիւնը ամսական 100 թումանն է յատկացրել իր կողմից լուսաւորութեան գործին։ Կասիմ-խանը շուտով կը մեկնի Ռուսաստան՝ մեքենաներ և այլ պէտքեր գնելու և պատրաստելու համար։

Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

1 փետրվարի

ՍԱԼՈՆԻԿ։ Կայացաւ ռուսական բուժարանի հանդիսաւոր բացումը։ Թագաւորի և Թագաւորական տան համար երկարակեցութիւն մաղթելու ժամանակ բուժարանի գլխին ծածանվեց ռուսական դրօշակը։ Կատարվեց ռուսական հիմնը։ Կօմիտէտի նախագահը պատւաւոր նախագահ Գիրսի անունից յայտարարեց բուժարանի բացումը, որը հիմնվել է հիւանդների համար առանց ազգի և կրօնի խտրութեան։ Ուղարկել են ողջոյնի հեռագիրներ Իզվոլսկին, Զարիկովը, Խոմեաևովը, Գիրսը և ուրիշները։ Հեռագիր է ուղարկված Իզվոլսկիին խնդրանօք՝ անսահման հպատակութեան զգացմունքները արտայայտել առ ոտս Թագաւոր Կայսրի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սալոնիկում ռուսական բուժարանի բացման օրը բարդ ունեցաւ Թագաւորին ներկայանալ բուժարանի կօմիտէտի պատւաւոր նախագահ Գիրսը։

ՍԱԽԱԼԻՆ։ Առաւօտեան 5 ժամ 45 րոպ. զգացվեց ալիքաձև երկրաշարժ ստորերկրեայ դղրդով։

ԼԻԲԱՎԱ։ Ոստիկանութիւնը յայտնագործեց կեղծ դրամների արհեստանոց։ Գրաւված են պարագաներ և պատրաստ դրամներ։ Ձերբակալված են 4 հոգի։

ԽԱՐԿՈՎ։ Եկաւ պետական բանկի կառավարիչը՝ քննելու 92,000 ր. կեղծիքով ստանալու գործը։

ԿԱՀԻՐԷ։ Վերջացան օդային թռիչքները։ Օգդընաց Բուժէին պարգևել են պրիզներ 253 մետր բարձրութեան հասնելուն և 220 կիլոմէտր տարածութիւն թռչելուն համար։

ՎԻԷՆՆԱ։ Բուլղարական Թագաւորը Վիէննայից անցնելով դիմեց դէպի Կոբուրգ։ Բէյխստագի նիստերը կը բացվեն փետրվարի 11-ին։

ՌԻԳԱ։ Դուման վճռեց կնքել 6%-ային փոխառութիւն 8 միլիօն րուբլի գումարի, կանալիզացիան և այլ ձեռնարկութիւններ շարունակելու համար, նոյնպէս և Պետրոսեան յոբելեանի առիթով բանուոր ժողովրդական գրօսապարտէզ, երեխաների աշխատանոց և այլ հիմնարկութիւններ հաստատելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դատաստանական պալատը հաստատեց նահանգական դատարանի վճիռը, որի համաձայն «Рѣчь»-ի աշխատակից Եարցեովսկին դատապարտված է երկամսեայ բանտարկութեան «Leh Տիմօշկին» ֆելիէտօնի համար, և Փելլէնին արդարացրեց Տօլստոյի «Ո՞րտեղ է ելքը» գրքոյկի հրատարակութեան համար։

ՄՕՍԿՎԱ։ Զինուորական-նահանգական դատարանում դատապարտվեցին բանտարկութեան մէկ ամսից մինչև երկու տարի ժամանակով 20 հոգի, 7 հոգի արդարացված են՝ 1905 թւին Մոսկվայում պօստ-հեռագրական գործադուլ անելուն համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ՌՈՒՐԻՈՏԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻՆՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և ներարգային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկհատ.։
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ՆԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ—ատամնաբոյժ—8½—11½ ժ., պլոմբներ և արհեստական ատամներ։
ԻՐԻԿՈՒՆԸ
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկհատ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—13

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը
ամեն օր { առաւօտեան 9—12 ժ.
երեկոյեան 5—7 ժ.
Միքայէլեան փողոց, № 27.
(ա. օ.) 1087. 100—71

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող № 8
(օ. մ.) 783. 100—78

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը
ամեն օր (առաւօտեան ժ. 12½—2.
(երեկոյեան ժ. 5—7.
Կիրակի օրերը միայն առ. ժ. 11—12½.
Հասցէն՝ Սոլոլակ, Բէհբութեան փ., № 33.
(օ. մ.) 1044. 100—72

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւ. ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմենօվսկայա փ. № 16.
Տելեֆօն № 40.
(ե. ու. կ.) 984. 100—53

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամեն օր { 5—7 ժ. երեկ.
Միքայէլեան փող., № 36. Տելեֆօն № 388
(օ. մ.) 1216. 100—66

ԲԺԻՇԿ
Խ. Բ. ՄԵԼԻՔ-ԷՅՆԱԹԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև 10-ը, երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը։
Կուէնիեվսկայա փ., № 6, «Վէտցել» հիւրանոցի մօտ։ (ե. հ. շ.) 955. 100—53

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втиранie) և այլն։ Էլեկտրականութիւն ընդդէմ ջղային թուլութեան, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ։ Մասսաժ էլեկտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ։ Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկներ։ Խորհուրդը 50 կոպ.։ Ընդունելութիւնը՝ կանանց—3—3½ ժ., տղամարդանց—3½—4½ ժ.։ Семеновская ул.. № 9.
(կ. հ.) 77. 50—5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱԶԻՒԱԳԻՒՏ
ԴԻՊՎԱԾ
7 ՐՈՒԲԼԻ 25 ԿՈՊԷԿՈՎ
ուղարկում ենք ձեզ 2 զգեստ, «ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏՐԻԿՕ» բրդից, ամուր և մոդայիկ կտոր, 2 արշ լայն., 4¼ արշ. երկար. տղամ. ամբողջ զգեստի համար և 8 արշ. «ՏՐԻԿՕ ՊԱՆԱՄԱ» կանանց ամուր և էլեգանտ զգեստի համար, հանդերձ ճանապարհածախքով (առանց կանխավճ. և ռիսկի). չը հաւանված դէպքում փաբրիկան փողը վերադարձնում է։ Վերադիր վճարի համար աւելորդ հաշվում է 16 կոպ., իսկ Սիբիր 85 կ. աւելի։ Հասցէագրել՝ Въ фабрику А КИВМАНА, Лодзь № 43.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն։
(փ. 3,9) (В. 6411) 74. 3—2

Լոյս տեսաւ
«ՏՂԱՄԱՐԴՈՒ ՍԵՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ»
Բովանդակութիւն—1) Սեռակ. կեանք. 2) Տղամ. սեռ. գործարանները. 3) Տղամ. սերմը. 4) Սեռական յարաբերութիւն. մերձաւորութեան չափը, կանոնները, ձևը, հասունութիւն. 5) Ժուժկալութիւն. 6) Սաֆիլիս. 7) Օնանիզմ. 8) Սրազախտ. 9) Սպերմատորէա. 10) Բժշկութիւնը։
Կազմեց մեդիցինայի ֆելդշեր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ
Գինը 30 կոպ.
Այս գիրքը անհրաժեշտ է բոլոր չափահաս ամուրիների և ամուսնացածների համար։ Պահանջի և պատուէրների սատարկ մեծութեան պատճառով խնդրվում է այլևս չը դիմել հեղինակին, այլ միայն՝ Թիֆլիս, «Գուտտէնբերգ» և «Փարոս» գրավաճառանոցներին։
(ա. օ.) 127. 5—2

2 ՌՈՒԲԼՈՎ ՊԻՋԱԿ
Այդպիսի չեղած էժան գնով ուղարկում եմ պատրաստի, կարված, միանգամայն գործն. և գեղ. պիջակ՝ տարվայ ամեն սեզօնին յարմար։ Նոյնպէս ուղարկ. եմ պատրաստի շալվարներ, կարված մոդային, գործն. և ամուր կտորից՝ 2 ր.։ Պիջակի կամ շալվարի ճանապարհած. 35 կ.։ 3 և աւելի առարկ. բերել տալուց՝ իմ հաշւին։ Ուղարկ. եմ վերադիր վճ., պօստով, առ. կանխավճ., երաշխաւորութեամբ—եթէ չը հաւանվի՝ յետ եմ ընդունում։ Պատուէրները հասցէագրել. фабрик. З. Г. РОЗЕНТАЛЮ, г. Лодзь, № 216.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն։
(ա. օ.) (В. 2782) 44. 3—10

Լոյս տեսաւ
ԵՐՈՒԱՆԴ վրդ.-ի խոստացած
ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ
գրքոյկը (84 երես). գինն է 25 կ.։ Դիմել Թիֆլիս՝ «Գուտտենբերգ» գրախանութը։
(օ. մ.) 121. 3—2

Չարջույի ծխական մասնաժողովի անդամները հրաւիրում են Չարջույի հայ հասարակութեան և շրջակայ՝ Բուխարայի, Քէրքիի, Թերմեզի և Խիվայի գաղութների համար, որոնք ունեն 150—175 ծուխ, եկեղեցական կամ բեմական ՔԱՀԱՆԱՅ կամ ՔԱՀԱՆԱՑՈՒ։ Ցանկացողները կարող են դիմել հետևեալ հասցէով՝ Чарджуй, Ктитору армянской церкви
(կ. չ. ու.) 130 6—2

Ուղարկում եմ պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ. «ՏՐԻՈՒՄՖ» չէվիօտի ամբողջ կտոր, 4¼ արշ., տղամարդկանց լրիւ
ԶԳԵՍՏ 2 ր. 75 կ.
Չը նայած ծայրայեղ էժանութեան՝ «Տրիումֆ» կտորը բրդից է (ոչ բամբակից) և ունի բոլոր յատկութիւնը լաւ կտորների. միանգամայն ամուր է, գործնական և շքեղ։ Գոյները՝ սև, մուգ-կապոյտ, շագանակագոյն, ձիթագոյն։ Ճանապարհածախքը 55 կ.։ Երեք և աւելի կտոր բերել տալուց՝ ճանապարհածախքը իմ հաշւին։
Պահանջները հասցէագրել.
г. Лодзь, № 72 к., фабриканту
ЗИГМУНТУ РОЗЕНТАЛЮ.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն։
(3, 16) (В. 2773) 42. 3—2

Типографія „Экономія" Большая Банкская № 3.